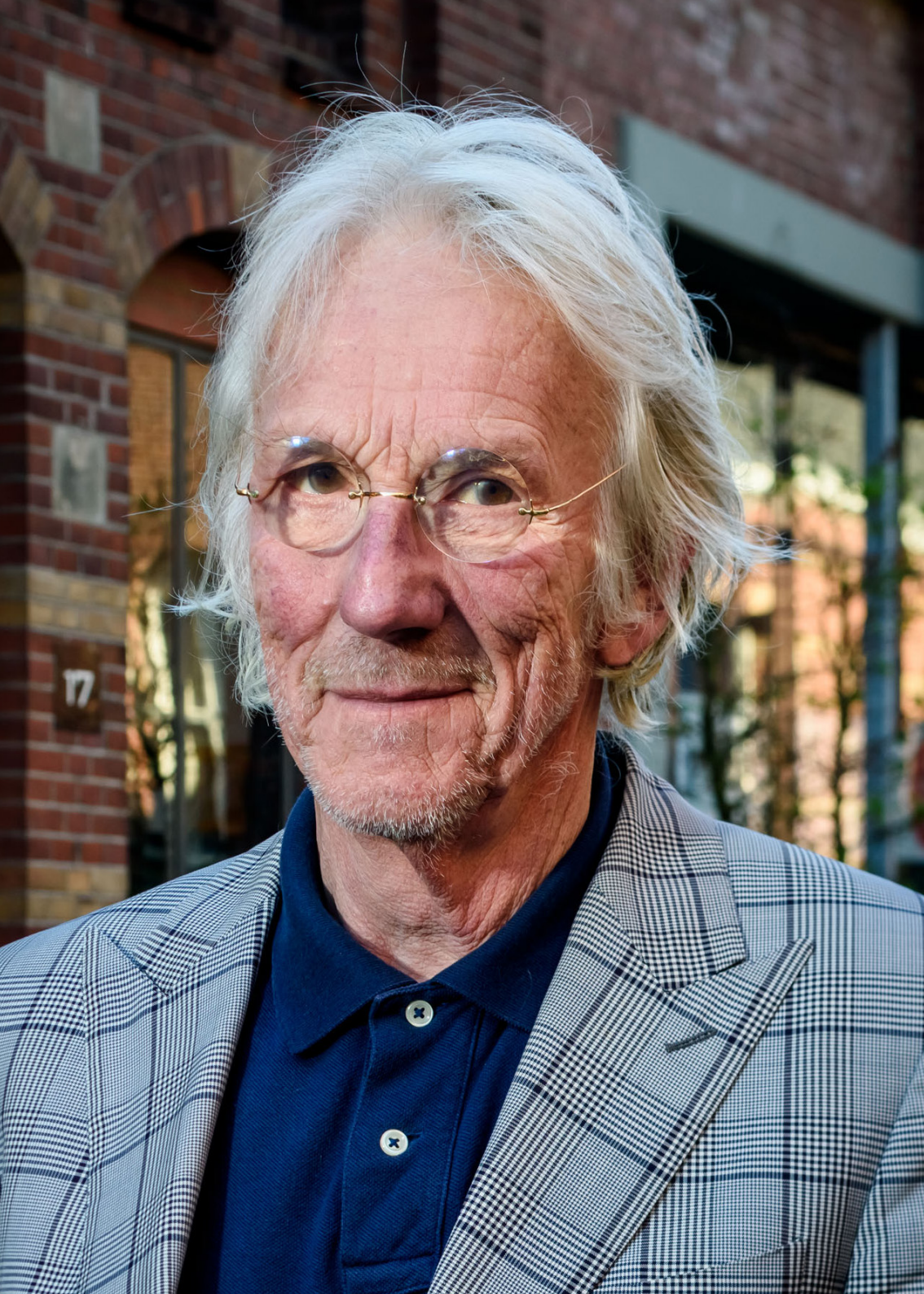

LOS
IN
DE
LACHGAS
FABRIEK

Dagboek van een
voorstelling

WERK IN UITVOERING

Blog De Lachgasfabriek

6 november 2019 t/m 1 januari 2020

De Lachgasfabriek is in 2 maanden tot stand gekomen, afgezien van de schrijftijd vooraf. Freek heeft in die twee maanden een blog bijgehouden op zijn site.

Hij reisde van Deventer tot Ritthem en van Haastrecht tot Amsterdam. Elke dag schreef hij een nieuwe aflevering. Over zijn ups and downs, twijfels, ontboezemingen en eureka-momenten.

In dit verslag vind u naast deze dagboekverhaaltjes ook foto's, interviews, teksten die het niet gehaald hebben, video's en alles wat met deze voorstelling te maken heeft.

Let op! Dit boekje is nog een werk in uitvoering. In de loop van januari 2020 wordt het afgerond. Abonneer u op de nieuwsbrief, de Facebookpagina of Twitterpagina voor updates.

WERK IN UITVOERING

7 november 2019

Dag 1

Gisteren begonnen in De Bouwkunde, Deventer. Niet veel meer dan het voorlezen van wat ik de afgelopen weken genoteerd heb. Soms al in detail, maar vaker in grove lijnen van wat het moet worden.

Het blijft een wonderlijk gevoel zo'n eerste avond, wat overheerst is dat je hem het liefst zou overslaan. Maar er doen zich mirakeltjes voor van grappen die zich openbaren en er zijn ook de aanzetten tot de flow waarin je hoopt weg te zakken.

Daarnaast waren er ook gisteren weer de momenten van grote verwarring waarop het publiek zich even aan zijn lot overgelaten voelt en wanhopig naar betekenis zoekt. Om al die emoties zijn eerste avonden meestal onvergetelijk.

Het zal om te lachen worden. Dat is nu al duidelijk. Er komt een lijn in maar die ontbrak nog. Vanavond sta ik in De Drommedaris te Enkhuizen.

8 november 2019

Dag 2

Gisteren tweede voorstelling in de fraai gerestaureerde Drommedaris in Enkhuizen. Een magische plek. Niet dat ik er ooit eerder optrad. Volgens mijn publiek was dit zelfs de eerste keer dat in hun woonplaats aanded.

Nee, de Drommedaris doemde ooit op als de boot die in Stavoren vertrokken was de Noordhollandse kust begon te naderen, dan strekte mijn vader zijn hand, stak zijn wijsvinger uit en zei: 'Kijk, de Drommedaris!' Die zin moet in in 1948 voor het eerst gehoord hebben en daarna nog vele malen.

We passeerden nu in de auto het legendarische station waar toen de opgewonden reizigers, na een korte wandeling, hun bagage voor zich uit de trein in duwden. De Blauwe Engel zou ze naar Purmerend brengen, Zaandam of het eindpunt Amsterdam.

De voorstelling verliep al vlotter dan de eerste. Het proces voltrekt zich eigenlijk altijd op de zelfde wijze. De vorm begint zich te openbaren. Bij opkomst werd ik gevolgd door een zestal laatkomers die allemaal een stoel bij zich hadden omdat het vol was. We vormden een vrolijke optocht die tot veel hilariteit leidde.

Kees Ooteman

9 november 2019

Dag 3

Gisteren was ik in De Schalm te Westwoud. Het dorpshuis waaraan ik zoveel dierbare herinneringen bewaar. Voor het eerst trad ik er op zonder de legendarische Kees Ooteman die van De Schalm een veilige haven maakte voor artiesten die geen boodschap hadden aan de showbizhysterie en zich aan een open publiek van hun beste kant wilden tonen. Altijd een gebakje bij de koffie, een voedzame maaltijd voor de voorstelling en een keu om een paar caramboles te maken op een van de twee biljards. Kees besloot vorig jaar uit het voor hem onleefbare leven te stappen na een paar herseninfarcten.

Het publiek was gretig als vanouds. De Westfriesen roepen het beste in mij wakker. Ik weet niet precies waar het 'm in zit. Ergens in het programma heb ik het over dat 'gezond verstand' iets te maken heeft met 'onschuld' en dat je op het platteland mee aantreft dan in de stad. Daar zouden ze eens onderzoek naar moeten doen. Ook interessant blijft hoe het brein werkt, het bewuste en onbewuste elkaar afwisselen, het toeval van de timing vanzelf spreekt, het kameleontische in het spelen met het publiek zich voltrekt. En hoe dan voldoening en lichte frustratie zich oplossen in het slotapplaus.

Stoel wachtend op
artiest in het
Dorpshuis van
Oostknollendam

10 november 2019

Dag 4

Gisteren was ik het Dorpshuis van Oostknollendam. De vierde try-out. Ik begon de avond met De Zaan, een ode aan mijn jeugdrivier die ik ongeveer daar laat eindigen, Volgens iemand uit het publiek was het andersom: de Zaan ontspringt in Oostknollendam en eindigt in het Noordzeekanaal.

Oostknollendam is opnieuw een van die uitprobeertheaters waar bijzondere dingen zijn gebeurd. Ik herinner me dat ik daar in rolstoel, ik had mijn been gebroken, in 1992 De Estafette voorbereidde. Huilen van het lachen, helaas ben ik vergeten waarom precies.

De vraag gisteren was opnieuw: ben ik nou zo leuk of zijn de mensen hier zo lachgraag?

De iPad die mij de eerste dagen gered heeft, begint nu al tot last te worden. Af en toe raakt een vinger of duim een toets of hotspot van het besturingsmechanisme en schiet mijn bestand heen of weer.

Het publiek mag je geen seconde aan zijn lot overlaten. Vrijwel onmiddellijk begint het gemor, dat lijkt op het ongeduld dat de televisiecommentator thuis kenmerkt.

De vier afgelopen dagen zijn zowel voorbij gevlogen als dat ze een eeuwigheid hebben geduurd. Al die indrukken, die potentie, de tekortkomingen de gretigheid van publiek en artiest.

Ik heb het gevoel dat ik weer goud in handen heb.

An unprecedented death toll in Qatar

 = 1 worker death

London

2012 Olympics

Vancouver

2010 Olympics

South Africa

2010 World Cup

Brazil

2014 World Cup

Sochi

2014 Olympics

Beijing

2008 Olympics

Qatar

Migrant worker deaths since Dec. 2010

WAPO.ST/**WONKBLOG**

Sources: The Guardian, Building and Wood Workers International, WorkSafe British Columbia, Al Jazeera, The New York Times, International Trade Union Confederation

11 november 2019

Dag 5

Gisteren was ik toeschouwer in de Arena bij Ajax – FC Utrecht. Voor de wedstrijd sprak ik, zoals bij Spijkers met Koppen beloofd, even Edwin van der Sar aan.

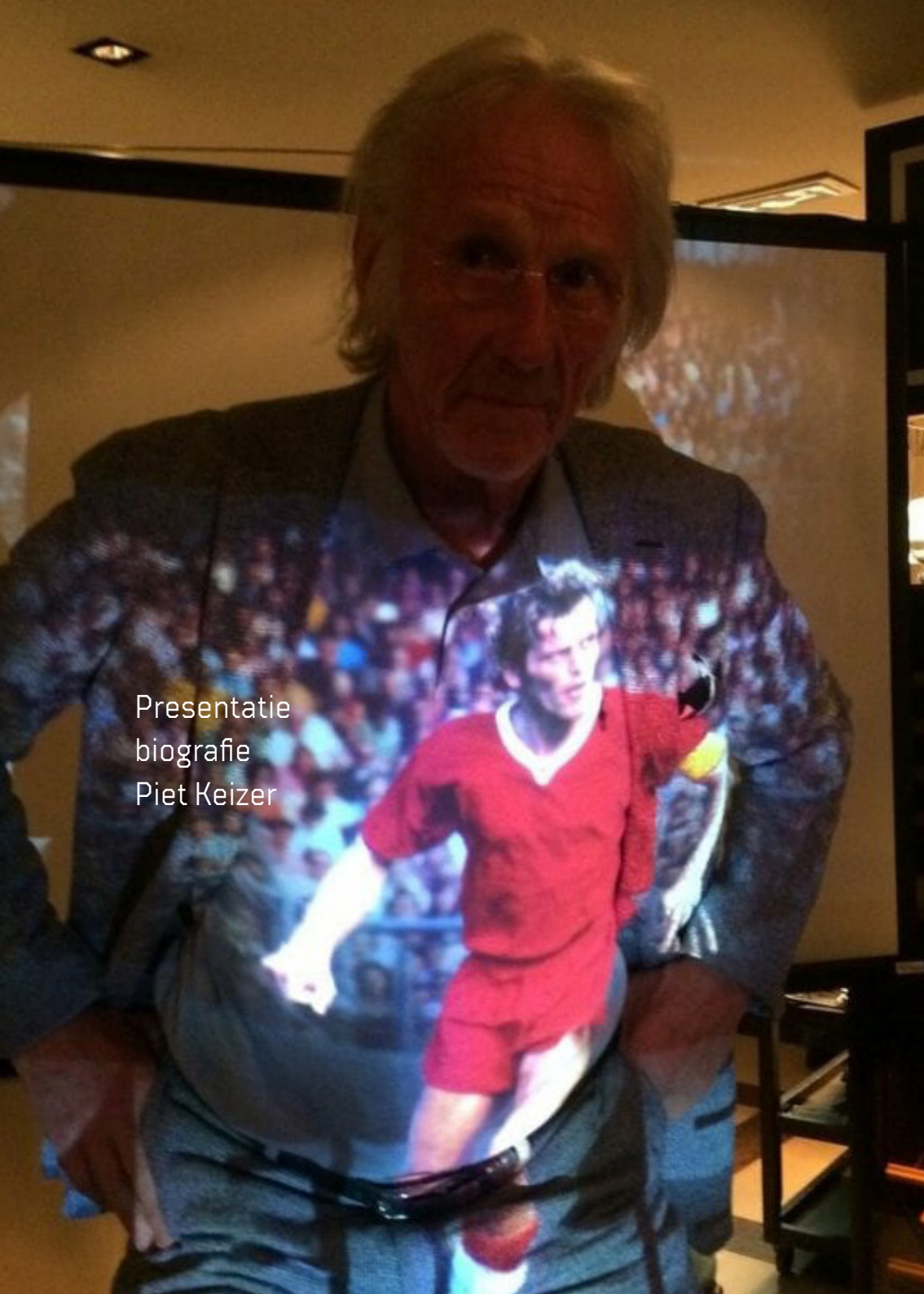
Ajax gaat zich in de winterstop voorbereiden op de tweede seizoenshelft in het altijd lekker warme Qatar. In tegenstelling tot vorig jaar toen Ajax daar 50 000 euro voor moest betalen, krijgt het nu onder het mom van testen van de WK-stadions, 700.000 euro toe. Mijn punt is dat Ajax als maatschappelijk bewuste onderneming [niets te zoeken heeft in Qatar](#).

Iemand die lang is, heeft meteen al een gezagsvoorsprong in een discussie, merk ik. Ik ken de argumenten nog uit de Argentiniëtijd (Moeten wij de braafste van de klas zijn) met de geijkte doodoener tot slot. (Dan kunnen wij nergens meer heen). Ik zei dat een mens in zijn eentje nauwelijks invloed heeft op de stikstofuitstoot en de ontaarde bio-industrie, maar wel vegetariër kan worden.

We gingen glimlachend uit elkaar nadat Edwin gezegd niks te wijzigen aan zijn standpunt en ik berustend zei in elk geval mijn beklag te hebben gedaan.

Terwijl ik wegliep realiseerde ik mij dat ik lid ben van Ajax. Sinds 2000. Een hele eer! Moet ik mijn lidmaatschap opzeggen? Dat heeft weinig zin. De club heeft niets over de NV te zeggen.

Ik blijf sowieso kijken naar Ajax, een vegetariër kan ook niet zonder eten.

A photograph of an older man with grey hair and glasses, wearing a grey blazer over a light blue shirt. He is standing in a room with a large screen in the background. A projection of a soccer player in a red jersey is cast onto his torso. The text 'Presentatie biografie Piet Keizer' is overlaid on the left side of the image.

Presentatie
biografie
Piet Keizer

12 november 2019

Dag 6

Gisteren was ik even in de Amsterdamse Brasserie Keyzer waar een eerbetoon aan Piet Keizer in boekvorm gepresenteerd werd. Ondanks het noodweer pilde het publiek de horecagelegenheid uit. Het schitterende verslag van Piets leven, we mogen het geen biografie noemen, is geschreven door Bart Jungman: de mens Piet en Jaap Visser: de voetballer Piet.

Maarten Spanjer vertelde een grappig verhaal over zijn ontmoetingen met buurtgenoot Piet die, toen al zijn held, nog steeds bij zijn moeder woonde. Specs Hildebrand vertolkte zijn ode aan Piet; no. 11.

De ontroerendste bijdrage kwam van Angela van den Boezem, Piets hartsvriendin. Ze begint met te zeggen dat ze niet blij is met het boek. Dat ze liever Piet nog had gehad en zolang die leefde zou er nooit een boek komen. Al snel geeft ze toe dat het een prachtig boek is. Ze is geschrokken van de voorpublicatie in Het Parool over haar laatste ogenblikken met Piet die zijn einde zelfverkozen had. Vooral van de intimiteit van het moment die opeens openbaar werd.

En dan doet Angela het nog eens dunnetjes over. Ze vertelt ons hoe ze naast Piet op bed lag. De arts had zijn werk gedaan. Ze lag in Piets armen, voelde een bemoedigend kneepje en daarna was het voorbij.

Waarna, voor mij in elk geval, het leven niet gewoon door ging.

13 november 2019

Dag 7

Gisteren zat ik aan aan een fondswervingsdiner voor de afdeling jeugdeducatie van onze Nationale Opera en Ballet. Mijn vrouw en ik waren gevraagd een wervend praatje te houden.

We werden getraceerd op een optreden van een jeugdkoor dat samen zong met een deel van het grote operakoor. De overrompelende ontroering die de kinderen losmaakten werd indrukwekkend overstemd door het vocale geweld van de volwassenen professionals.

We aten op het toneel van Het Muziektheater naast het indrukwekkende decor van de Walküre. De opera van Wagner in de regie van Pierre Audi waarmee men de komende dagen afscheid van de meester neemt. Ik zat tussen twee dames die, naast twijfels over het nut van de avond ook zo'n diner zonde van het geld vonden. Ze kregen te horen van een medewerker van De Nationale Opera en Ballet dat het diner gesponsord werd door restaurant De Bokkedoorns. Dat vond de mevrouw links van mij wel een mooie geste maar die zou wel eens uit eigen belang kunnen zijn voortgekomen.

We werden door de avond geloodsd door een negenjarige ceremoniemeesteres. Een talent dat de personificatie is van het nut van de inspanningen die vele kunstinstuties leveren om de jeugd te benaderen en warm te maken voor beleving van- en actieve deelname aan kunst.

Na afloop werd bekend gemaakt dat er een mooi bedrag was opgehaald.

13 november 2019

Dag 8

Gisteren was ik in Concordia Enschede een van de aardigste theatertjes die Nederlands rijk is. Elk jaar opnieuw moet het vrezen voor zijn voortbestaan omdat een wethouder van financiën de begroting rond weet te krijgen door Concordia op te heffen. Enfin, het bestaat nog steeds en je kunt merken dat Twentes jaar in de Keukenkampioendivisie enorm louterend gewerkt heeft op de Tukkers.

Er was een hartelijke sfeer en vooral ook een oprechte belangstelling voor wat ik te zeggen had. Weg was die mengeling van hoogmoed en provinciale achterdocht: Hij moet niet denken dat hij ons hier kan wijsmaken hoe het leven in elkaar zit. En dus werd het een heerlijke avond waar ruimte was om te improviseren op #rotmaatregel.

Zo nam Klaas Dijkhof (VVD) die om onduidelijke redenen nog een f aan zijn naam heeft toegevoegd de verantwoording voor de #rotmaatregel op zich. Man zal voortaan 's nachts 130 kilometer per uur moeten gaan rijden om mensen met de kerst door te kunnen laten werken in de bouw.

Ik ben in verband met mijn werk vaak nog laat op pad en wat altijd opviel was de heerlijke rust waarmee je naar huis kon rijden. In bed lagen de VVD-ers die om twee minuten eerder bij hun maitresse te zijn met 130 p/u over een vijfbaansweg laveren. Een spoor van vernieling achterlatend. Kamervraag van Van Haga: 'Geldt de snelheidsbeperking ook voor het circuit van Zandvoort?'

Op de terugweg waren op de A1 over een lengte van zo'n 50 kilometer wegwerkzaamheden gaan die ons noopten 70 km aan te houden.

Culemborg
op weg naar theater
De Fransche School

15 november 2019

Dag 9

Gisteren was ik, waren wij in Culemborg, in De Fransche School een romantische naam voor een klein theater dat Culemborg mag koesteren.

Ik zeg wij omdat het de dag van Hella en mij was waarop ons 50 jarig samenzijn mochten vieren. 14 november 1969 ontmoeten wij elkaar op de verloving van Bram en Titia om elkaar nooit meer te verlaten.

Het leek me leuk Hella op een speciale manier naar Culemborg te brengen en koos voor Het Veer dat ons op luttele meters van het theater op de zuidoever van de Lek zou afzetten. De moeite die het kostte om Het Veer te vinden trok een wissel op onze langdurige verhouding. Een spanning die al sinds wij autorijden opeens ongemerkt kan instappen had bij Fort Honswijk zijn climax bereikt.

Ik heb altijd moeite om opeens ver boven de door mij verwachte aankomsttijd te arriveren. Dat dreigde diverse keren, maar het vooruitzicht van het pontje hield me op de been en toen ik opeens een witte koe door de uiterwaarden zag waden, kwam er een rust over mij die een reisleader moeten voelen als hij een bus vol geheel verzorgde gezichten ziet.

Na afloop van de voorstelling droeg ik met Hella aan mijn zijde op het toneel het op Jacques Brels Chanson Des Vieux Amants geïnspireerde Lied Van De Oude Geliefden voor. De tranen biggelden over haar wangen en menigeen in de zaal hield het niet meer droog. Huilen kan soms meer opluchten dan lachen.

Later reden wij innig voldaan over de A2 naar huiswaarts.

Lied Van De Oude Geliefd

Verliefdheid is louter begrepen
Van vrouw en man dus man en vrouw
Roepen om hun twijfel te bezweren
Ik hou van jou, blijf eeuwig trouw
Maar eenmaal goed en wel gehuwd
Is de verliefdheid snel geluwd
Komt er een eind aan alle dromen
Maar onze liefde raakt niet sleets
En onze droom bestaat nog steeds
Mijn lieveling hoe zou dat komen?

Dat komt door jou
Mijn muze motor minnares en vrouw
En een heel klein beetje door mijn hondentrouw
Maar toch vooral door jou mijn vrouw mijn liefste

Het huwelijk kent natuurlijk grenzen
Want ieder mens is egoïst
En zelfs verliefden blijken mensen
Want Cupido schiet wel eens mis
Maar wij zitten ruim dertig jaar
Als tortelduiven bij elkaar
Ik sta er dagelijks van te kijken

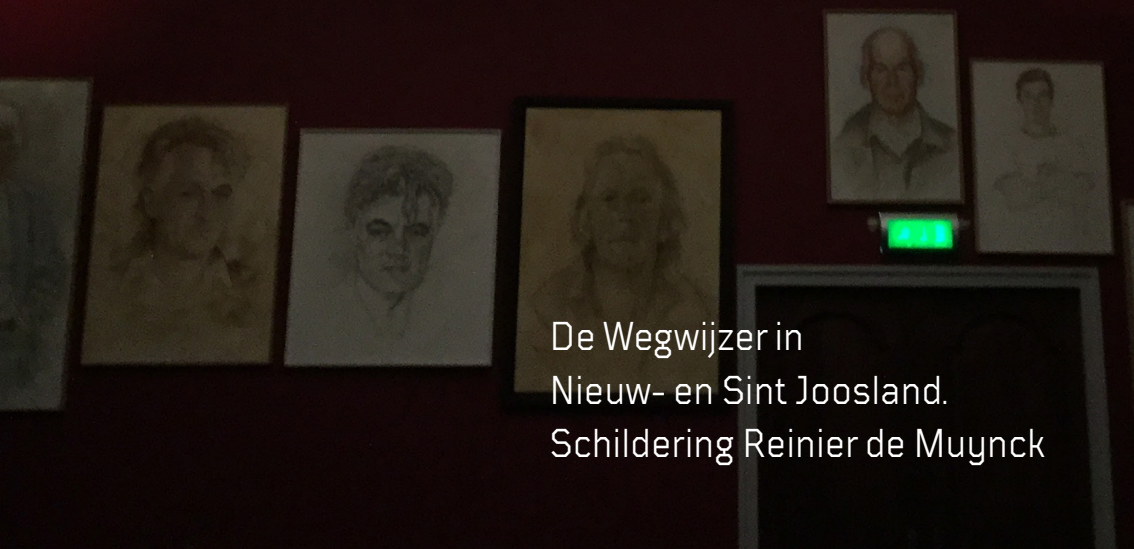
Hoe het komt dat ik jou bemin
Als indertijd in het begin
En wij die grens maar niet bereiken

Dat komt door jou
Mijn muze motor minnares en vrouw
En een heel klein beetje door mijn hondentrouw
Maar toch vooral door jou mijn vrouw mijn liefste

Natuurlijk hebben we geleden
Maar zonder schuld en spijt
Wij hebben het cliché gemeden
Van zelfbeklag en zelfverwijt
Het wrede lot kreeg ons niet klein
En hoewel niet zonder pijn
Kwamen wij ons verlies te boven
Jij kwam er uit op eigen kracht
En ik heb het zover gebracht
Door in jouw liefde te geloven

Ik geloof in jou
Mijn muze motor minnares en vrouw
En een heel klein beetje door mijn hondentrouw
Maar toch vooral door jou mijn vrouw mijn liefste

Jacques Brel - Chanson Des Vieux Amants

De Wegwijzer in
Nieuw- en Sint Joosland.
Schildering Reinier de Muynck

16 november 2019

Dag 10

Gisteren was ik in De Wegwijzer in Nieuw en SintJoosland het theater met het mooiste plafond van Nederland. Geschilderd door de alweer ruim twee geleden overleden Goesenaar Reinier de Muynck.

Op de heenweg mocht ik in de NieuwsBV de consument waarschuwen voor gladjakkers die proberen het publiek veel te dure kaartjes aan te smeren.

Sinds jaar en dag verzorgt René P. het geluid bij mijn voorstellingen. De voorstellingen met muzikanten zijn qua werkvariatie een stuk aantrekkelijker voor hem maar nu draait alles weer even om de twee microfoontjes op m'n bril. Die micro's zijn verbonden met twee zendertjes in de kontzakken van mijn broek. Die verbinding loopt via twee dunne snoertjes over mijn blote rug. Die snoertjes zijn weerbarstig en zoeken op gezette tijden hun eigen weg op mijn blote, soms bezwete rug, kruipen op mijn schouders en in mijn nek. Ik kan nergens anders meer aan denken. Gisteravond was dat het geval.

Ik zeg dit niet om uw medelijden op te wekken voor mijn werkomstandigheden. Ik weet ook wel dat ik vergeleken met de de Nepalees die in Qatar hotels en stadions moet bouwen om ons een vlekkeloze WK 2022 te bezorgen het aanzienlijk zwaarder heeft. Nee, het gaat mij om de subtiliteit van de concentratie. Waarom het ene ongemak er aan bijdraagt of zelfs onopgemerkt blijft terwijl het andere onoverkoombaar blijft hinderen.

Hella gaat vandaag aan de binnenkant van mijn overhemd op de rug een bandje stikken zodat Rene de snoertjes kan vastbinden.

Ik kijk er nu al naar uit.

17 november 2019

Dag 11

Gisteravond was ik in De Weijer in Boxmeer. Na al die jaren moet je even herinnerd worden door de omgeving of ik hier al eerder was. We kwamen tegen het duister aan en opeens zag ik het: daar had ik eens gelopen op een warme dag.

De voorstelling was heel anders dan de avond ervoor. Ik ben in een volgend stadium gekomen van de ontwikkeling van de voorstelling: de compositie.

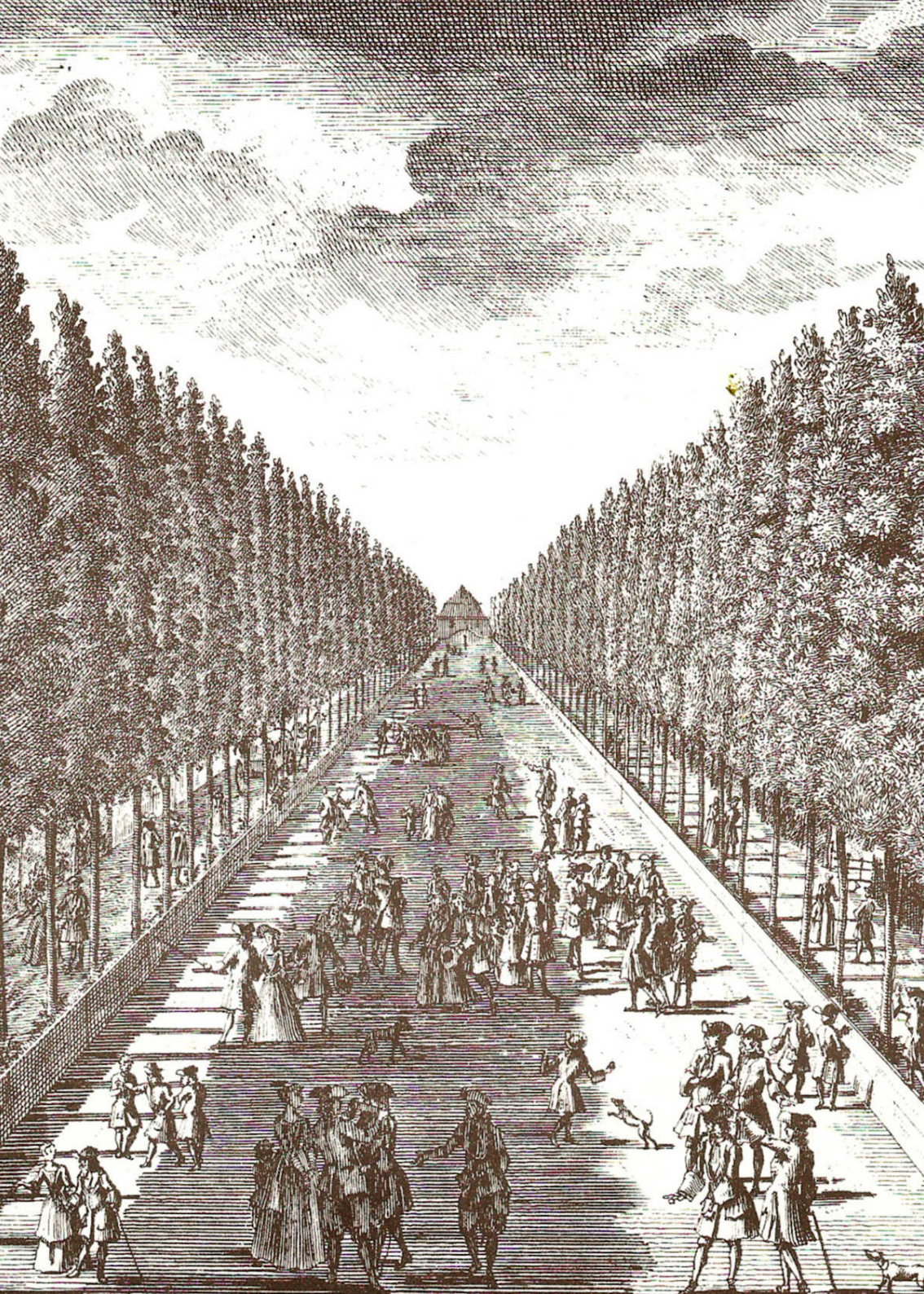
Wat nu vastligt is het materiaal dat ik ga gebruiken. Het verschil van het gesproken woord als materie met klei, hout of verf is dat die materie eerst gecreëerd moet worden, pas dan kan het vormgeven, het componeren beginnen. Zoals noten thema's worden en thema's een symphonie.

Elk stadium van de ontwikkeling heeft zijn eigen charme. De eerste voldoening ervaar je als het verzonnen een lach opwekt, maar de echte stappen naar de volmaakte voorstelling worden gezet bij de rangschikken van de thema's en dat voelt als het echte werk. Het componeren dus.

Dat betekent niet alleen het verplaatsen, verschuiven en het opdelen van nummers over de hele voorstelling, maar ook het schrappen van grappen of stukken waar je al aan gehecht was. In de auto op de heenweg doe ik een paar suggesties aan Hella die aangeeft welke darlings ik beslist niet mag killen

Uiteindelijk heb ik voor deze avond zoveel geschoven dat ik besluit mijn voornemen om 't helemaal uit mijn hoofd te doen laat varen.

Ik kom met de iPad. Het is mijn kurk mijn valscherf.

18 november 2019

Dag 12

Gisteren was ik vrij. Een dag die ik besteedde aan wieden. Inmiddels duurde de voorstelling alweer langer dan 2 uur en dat moet 1,5 worden. Een van de nummers die afvielen staat hieronder afgedrukt. Zuivere speeltijd plm. 5 minuten.

Over boze supporters gesproken

Thierry Baudet geeft geschiedenisles op You Tube

Het klopt historisch gezien niet allemaal

De gutmenschen is een kniesoor

Hij vertelt het verhaal van de gebroeders De Witt Het speelt in augustus 1672

Ze vormden een Haags colfdubbel

Golf is een antieke vorm van golf Dat was fout

Ze speelden malie

Malie is een spel waarbij een houten bal met een malie

over een bepaalde lengte wordt geslagen

De bal moet halverwege de baan door een poortje

Bij biljarten? keu. Bij kolven? kliek. Croquet? houten hamer. Golf? club.

Hockey? stick. Tennis? racket. Honkbal? knuppel. Cricket? bat.

Bij vissen? een hengel

Johan en Cornelis speelden thuis naast het Malieveld

Ze moesten uit tegen Tromp en Tichelaar

in Utrecht op de Maliebaan

en leden hun derde nederlaag achter elkaar

Toen Johan en Cornelis terugkeerden

werden ze opgewacht door woedende supporters

bij de Gevangenpoort

die radeloos radeloos en reddeloos waren

De rest is geschiedenis

Floralis in Lisse

19 november 2019

Dag 13

Gisteren waren we in Floralis in Lisse. Het is het oude veilinggebouw, het oudste bollenveilinggebouw ter wereld, ternauwernood gered door er na een grondige verbouwing een theater/bioscoopbestemming aan te geven.

We kregen er een staaltje gastvrijheid voorgeschoteld dat zijn weerga niet kende. Het ontbrak ons werkelijk aan niets. Bij aankomst stond de man die Floralis van de sloop gered heeft ons buiten al op te wachten. Er was een parkeerplaats gereserveerd met een rood koord tussen twee verchroomde statieven. Wij waanden ons een ogenblik sterren.

De gastheer week niet van onze zijde en benadrukte hoe geweldig het was dat wij de moeite hadden genomen naar Lisse af te reizen. We voelden geen enkele behoefte dat te relativeren omdat dat ongepast leek gezien de inspanning die men leverde het ons naar de zin te maken. Wat we drinken wilden? De maaltijd was goed verzorgd. Vegetarisch is nog niet de standaard, waarmee ik bedoel te zeggen dat nog steeds niet de vleeseter om vlees moet vragen, maar de vegetariër om geen vlees. De maaltijd was met liefde bereid en smaakte navenant.

Na het eten, ik was misschien niet de gezellige causeur die men zich van mij had voorgesteld, maar in deze voorbereidingstijd is concentratie cruciaal. Om u even te verlossen van de gedachte dat wij een luizenleven hebben, hieronder een foto van de omstandigheden waarin ik voor de voorstelling een uiltje heb moeten knappen. Maar daarover valt de organisatie niets te verwijten.

Na afloop kregen we nog een feestelijke bos bloemen mee.

20 november 2019

Dag 14

Gisteren was ik in de Johan Cruijff Arena om te kijken naar Nederland-Estland. Het Nederlands Elftal begon met 7 donkere spelers en 4 witte. Het eerste doelpunt werd gevierd met een van tevoren afgesproken manifestatie van broederschap tussen de huidskleuren die de mensen bij hun geboorte hebben meegekregen. Dit als antwoord op oerwoudgeluiden in Den Bosch.

Een op een is de mens snel geneigd de ander te begrijpen en aanvaarden, in groepsverband heeft hij/zij daar wat meer moeite mee. (Waarom is het woord mens eigenlijk niet onzij/hijdig?) Ik maak dan wel geen oerwoudgeluiden, mijn denken is nog altijd doordrenkt van blank-superieure vooroordelen en die zal ik in mijn leven niet meer kwijt raken.

Wat je voelt is vaak iets anders dan wat je denkt of liever wat je hebt geleerd te moeten denken. Ik heb veel van die gevoelens leren beheersen en daarom ga ik niet door het leven als racist. Pas als ik het andere aan de ander niet meer voel, ben ik het gevaar gepasseerd de ander bij voorbaat als bedreigend te zien. We mogen niet berusten in gevoelens van superioriteit van de ene mens boven de ander.

Leren voedt ons bewust zijn. Bewustzijn beïnvloedt het gevoel. Onze minister-president vindt dat de samenleving het racismevraagstuk op moet pakken en dat we de politiek er even buiten moet laten. Aardig punt. Begin dan met onderwijs terug te geven aan de samenleving. [Een leerzaam artikel uit Trouw](#) (2004!)

21 november 2019

Dag 15

Gisteravond was ik Ritthem in De Verwachting. Bezoekers aan Miniatuur Walcheren kennen de toren van de Hervormde Kerk die duidelijk ambities had om hoger te worden, maar waarschijnlijk door geldgebrek op tweederde een soort feestmuts kreeg opgezet. Inmiddels door de tijdgeest verandert in een slaapmuts.

Ritthem waar ik niet kan beginnen zonder te zeggen dat ik als ik er naar toe rijd aan blues moet denken en aan Wim Koole die er geboren is en degene was die, als directeur van het IKON (InterKerkelijk Overleg Nederland), mij in 1982 een uur zendtijd schonk om op oudejaarsavond een conference te houden. Dat werd De Openbaring.

Het moment komt naderbij de geschreven tekst los te laten. Sinds jaar en dag begin ik een nieuwe voorstelling vanaf, aanvankelijk de laptop, en sinds enkele jaren de Ipad voor te lezen. Al snel ken ik bepaalde delen uit mijn hoofd die dan snel doorgroeien naar conference-taal. Er loopt 's avond een opname mee en de volgende morgen werk ik de tekst bij.

Helemaal in het begin bij Neerlands Hoop hadden we de liedjes goed gerepeteerd, maar de conferences kwamen voornamelijk op basis van improvisatie tot stand. Bram en ik kwamen er na zo'n acht jaar achter dat hij volkomen op mij vertrouwde en ik volkomen op hem. Ik stikte de moord bij de eerste try outs.

Later ging ik steeds meer schrijven. Dat is om de onzekerheid, die naarmate je ouder wordt in angst omslaat, voor te zijn. Ik zie nog hoe mijn dochter ooit haar zwembandjes afdeed en te water sprong. Ze wist dat ze zwemmen kon. Dat bewustzijn is er bij mij ook, figuurlijk gesproken, maar het is nog zo lekker met de bandjes.

20 x 20 mm

22 november 2019

Dag 16

Gisteren was ik in Voorburg in Theater Ludens. Sinds ik voor de Zeeuwse week van het boek Het Speldje schreef, houd dat verhaal me bezig. Het dook het op in allerlei voorstellingen: Ben ik een Zeeuw, De Suppoost, De Canon en nu weer in De Lachgasfabriek.

Het gaat over twee speldjes. Het ene, een van de OS 1948 in Londen, gooi ik in woede weg op het strand van Texel om nooit meer terug te vinden. De reden van mijn kwaadheid was de terugtrekking van Fanny Blankers Koen uit het Olympisch atletiektournooi in 1952 wegens een blessure. Het andere, een Duits speldje van het WK voetbal in 1954 exclusief uitgereikt door Adenauer aan de winnende spelers, vond ik in 1956 op het strand van Vrouwenpolder.

Hella die bij alle voorstellingen met liefdevolle timing de belichting verzorgt had vanaf de eerste keer dat ik het vertelde moeite met het verhaal. Het was te lang, het was niet haar thematiek, nostalgie lag op de loer. Ik weet niet precies wat het was. Het komt niet vaak voor dat ze zich ontevreden toont over mijn werk, maar het kan gebeuren en het spoorde mij aan het van alle kanten kritisch te bekijken waardoor het nog langer werd.

Gisteravond op de terugreis wist een medepassagier mij te overtuigen. Vanavond in Leusden gaat Het Speldje eruit. Daar heb ik vannacht even van wakker gelegen om me ermee te verzoenen. Dat is gelukt. Het enige is dat we twee dagen geleden opdracht hebben gegeven voor 2.000 speldjes om aan het publiek in het Westergastheater uit te reiken. Vervelend, maar wel weer een nieuw verhaal.

De Tuin in Leusden

23 november 2019

Dag 17

Onze (die van het gezin De Jonge jaren 50) eerste auto was een tweedehands kever. Kenteken TK 23-16. Oom Jan een rondborstige confectionair, jongste broer van mijn moeder en Mercedesrijder ging, toen mijn vader hem trots de nieuwe aanwinst toonde, enigszins wiegend op de treeplank ter bestuurderszijde staan die daarop afbrak. We waren diep gekwetst: Oom Jan was een nouveau riche patser.

Gisteren was ik in Leusden in De Tuin. We waren er nogal vroeg. Zelden heb ik mijn auto zo dicht bij het podium kunnen parkeren. Ik ben vergeten te vragen waarom men tot die naam besloten had. Natuurlijk een tuin kan klein zijn, maar menig hovenier kan zodanig met ruimte woekeren dat een overvloed aan geur en kleur de argeloze waarnemer aangenaam verrast.

Het theatertje was een gribus, een onhandig ingerichte fietsenstalling met kringloopmeubilair. De kleedkamer was een belediging. Een ruimte waar een aan een kruisverhoor onderworpen verdachte onmiddellijk doorslaat om er maar weer weg te kunnen. Ik probeerde er wat te rusten. Vluchtend voor de vragende blik waarmee een vrijwilliger je aan kan kijken, die je laat voelen dat je hem nooit voldoende eer zal geven voor zijn onbaatzuchtigheid en bovendien nog eens manifest maakt dat veel van je collega's wel in staat zijn lekker te gaan zitten beppen bij een kop koffie waar de suiker en melk met tegenzin in gaan.

Ik ga schaamteloos voorbij aan de liefde en inzet waarmee mensen in hun vrije tijd proberen in een vijandig cultureel klimaat een podium te bieden aan beginnende artiesten en een mogelijkheid scheppen voor de lokale bevolking om in eigen omgeving een voorstelling te beleven.

Ik ben een oom Jan.

Concordia
Haastrecht

24 november 2019

Dag 18

Gisteren was ik in Haastrecht in Concordia, een zaal waaraan ik dierbare herinneringen bewaar. Het was jammer dat we in het donker aanreden want nadat we de A12 hadden verlaten reden we binnendoor via Waarder, Driebruggen naar Hekendorp/Goejanverwellesluis. De strijd tussen de Oranjes en respectievelijk Van Olderbarnveldt, Johan de Witt en de Patriotten is tijdens mijn prot. chr. Lagere Schoolopleiding onderbelicht gebleven. Dus heb ik vanmorgen nog eens [de aanhouding van Wilhelmina van Pruisen](#), echtgenote van stadhouder Willem V, in Goejanverwellesluis er op nagelezen Haar geraffineerde plan om haar broer Frederik Willem II orde op zaken in Holland te laten stellen, lukte.

In 1982 draaiden we een aantal scenes voor De Illusionist in Concordia dat toen nog niet opgeknapt was en ook de erker waarin nu een Grand Café huist, was er nog niet. Ik had me er op verheugd hier iets over te kunnen zeggen, maar het liep anders. Opkomstapplaus bleef achterwege, waardoor er een klassieke spanning onstond. Toen ik die geroutineerd wilde doorbreken, maakte een mevrouw op de tweede rij een opmerking over mijn schoenen. Op een toon die tv-kijkers bezigen als zij het over de hoogte van de hakken van Annechien Steenhuizen hebben als ze haaks op het nieuws staan. Ik zei gepikeerd iets terug, zij gaf lik op stuk. Ik vroeg of ze de hele avond zo door zou gaan. Zij antwoordde dat die kans groot was. Ze was in haar eigen woorden 'een flapuit'. Ik begon met mijn eerste zin van de voorstelling: 'Ik durf niet..'. Waarop iemand uit de zaal riep: 'Ik ook niet!' We hadden een ordeprobleem. Ik liet mijn voornemen om de conference uit mijn hoofd te doen varen. Schakelde naar de tweede versnelling, kreeg de zaal in mijn greep en kwam in mijn concentratie.

[1983 De Illusionist – Jos Stelling](#), Freek de Jonge, music Willem Breuker Het fragment in zaal Concordia Haastrecht begint op 13'40"

Nieuwe omroep: Ongehoord Nederland

■ Een aantal bekende Nederlanders wil een publieke omroep oprichten die de bezorgdheid om klimaatverandering, migratie, de Zwarte Pietendiscussie en de Europese Unie centraal zet. Ze willen met programma's op radio en tv een stem geven aan mensen die zich onvoldoende gehoord voelen, zeggen ze in het AD.

Initiatiefnemers van omroep Ongehoord Nederland zijn Ybeltje Berckmoes (oud-VVD-Kamerlid), acteur en schrijver Haye van der Heyden en de journalisten Arnold Karskens en Joost Niemöller.

De omroep heeft de steun van PVV en FvD en hoopt een derde van de Nederlanders als achterban te krijgen.

volgende nieuws weer&verkeer sport

25 november 2019

Dag 19

Gisteren was ik thuis. 's Avonds keek ik naar Medialogica van Human een nogal warrig programma over haatcampagnes via sociale media.

We kregen een paar Nederlanders te zien die, omdat ze zich inzetten voor vluchtelingen, konden rekenen op ernstige bedreigingen van ongehoord Nederland. Dat was heel vervelend, maar door gebrek aan context konden we niet echt meevoelen met de slachtoffers.

Een om onduidelijke redenen opgetrommelde Harvard-professor gaf aan dat de Mainstream Media er goed aan zouden doen geen aandacht te besteden aan op leugens en verdraaide waarheid gebaseerde campagnes die brave mensen moeten breken. Dat leek me een goed punt.

Maar let op, de komende weken zal het kwartet Miskende Nederlanders dat de nieuwe publieke omroep Ongehoord Nederland nastreeft weer overal te zien en te horen zijn. Om voor de zoveelste maal te beweren dat het wel losloopt met de opwarming van de aarde en de consequenties daarvan voor biodiversiteit en stijging van de zeespiegel, dat de immigratie de spuigaten uitloopt en ons volkseigen bedreigt, dat zwarten zich niet dienen te mengen in het debat over de zwarteheidsgraad van Zwarte Piet, dat de Eurtopese Unie een geldverslindende organisatie is die de antonomiteit van ons land ernstig bedreigt en dat een referendum het enige democratische middel is om de volkswil tot zijn recht te laten komen.

We hebben POW (wild rechts) en WNL (braaf rechts) en daar wil nu dom rechts bij. Niet mee bemoeien, lekker laten gaan.

25 november 2019

Dag 20

“Vanmiddag was ik bij CTO '70 om prijzen uit te reiken en het spandoek te onthullen. Ons ideaal is dat langs alle voetbalvelden deze woorden staan. Onze Freek & Hella de Jonge Stichting betaalt.”

Ray Semmoh, met wie ik regelmatig een rondootje speel bij Zeeburgia, zag daar de borden achter de doelen. Reclameborden met de woorden Vertrouwen, Discipline en Concentratie. Die waren betaald door de Stichting van Hella en mij. Toen Ray vroeg of die ook bij CTO '70 geplaatst konden worden zei ik onmiddellijk: ‘ja!’.

Vertrouwen heb je als je de vraag Mag ik er zijn? volmondig met ‘ja’ kunt beantwoorden. Of je er mag zijn is een heel ding tegenwoordig. Er zijn mensen die daar een heel rare mening over hebben. Omdat ze twijfelen aan zichzelf weten ze zeker dat een ander er niet mag zijn.

Het is heel belangrijk om te begrijpen dat zodra je vindt dat een ander mag bestaan en genieten van het leven dat jij dat dan ook voor je zelf voelt.

Discipline betekent dat om er te mogen zijn, je moet luisteren naar mensen die je iets kunnen leren. Waar zij, voorlopig, meer verstand hebben dan jij. Het betekent vooral dat je moet leren de baas te worden over jezelf. Dat alleen jij beslist of iets goed voor je is of niet.

Concentratie betekent: ik ben er! Ik doe mee op mijn manier: Als ik voetbal denk ik aan niets anders. Probeer ik te doen wat de trainer me geleerd heeft. En als ik huiswerk heb, doe ik niets anders dan mijn huiswerk, omdat dat tijd scheelt en ik ook meer leer.

Vertrouwen, Discipline en Concentratie gaan, kan ik je als 75-jarige voorspellen, een heel leven mee.

Hilbert Walstra in Bolsward

26 november 2019

Dag 21

Gisteren was ik in Bolsward. Niet om op te treden, Peter de B., sinds jaar en dag trouwe steun op het podium, en ik brachten een werkbezoek aan Walstra Antieke Bouwmaterialen.

We gaan toch nog proberen een decor te maken zonder daarbij de ruimte die er nu -dankzij de leegte- op het toneel is, te verliezen. Een van de belangrijkste voorwaarden voor een goed decor is functionaliteit. Op het plaatje ben je snel uitgekeken. Die functionaliteit ontstaat vaak in de try-out periode en dan meestal bij toeval.

De eerste keer voel ik me meestal diep ongelukkig in het nieuwe decor. Alles wat tot dan toe vanzelf liep, lijkt opeens geforceerd. Wat moet ik hiermee? We gaan waarschijnlijk iets met deuren doen.

Hilbert Walstra ken ik van nog via Jopie Huisman, ze deelden een passie: antieke tegels. Jopie was de legendarische lompen- en metalenman, die als fijnschilder het tot een goed bezocht eigen museum in zijn geboorteplaats Workum heeft gebracht.

Jopie was een meesterverteller met een scherp oog voor het menselijk tekort. Liefde en mededogen klonk altijd door in zijn verhalen over de kleine mens in de grote wereld. Daarnaast verzamelde Jopie schoenen, sleutels, hoeden, vaasjes om te schilderen maar ook om neer te zetten. Hij kon je dan, als je op bezoek kwam, met zijn kolossale handen een paar kinderschoentjes laten zien, die meteen ontroerden omdat er een verhaal van een opgroeiend kind zichtbaar werd.

Hilbert heeft diezelfde liefde voor de dingen en verdomd, op zeker moment liet hij me een paar kinderschoentjes zien. Precies zoals Jopie dat kon doen. Met eerbied.

27 november 2019

Dag 22

Gisteren was ik in Rotterdam, Kantine Walhalla.

Het geheugen is niet alleen je grootste vriend, maar ook een gevaarlijke voyeur. Na twee dagen rust, waarop vooral geldt: niet te krampachtig naar de tekst kijken, nestelt zich een herinnering aan de reacties van het publiek. Die is meestal gekleurd in positieve zin. Dat kan frustreren als je weer gaat spelen en denkt lachten ze daar vorige keer niet harder om. Als dat twee, drie keer na elkaar gebeurt, kan er twijfel en onzekerheid in je hoofd kruipen. Irritatie. Dan komt het aan op jezelf aanpakken, de geest vrijmaken.

De sportman zal het herkennen. De herinnering aan wat fout ging snel loslaten, wissen. Vooral bij golf kun je zien hoe veerkrachtig grote spelers omgaan met een inzinkje. Bij tennis kan de houding van de zich verloren gewaande speler ineens omslaan nadat hij, omdat hij toch gaat verliezen, va banque kan spelen, daardoor een paar winners slaat en een matchpoint wegwerkt. De tegenstander even minder geconcentreerd omdat hij dacht dat hij er al was, schrikt: wat gebeurt er nu opeens? De wedstrijd kantelt.

Gisteren dus Rotterdam. Daags na het proces rond de wildplaskwestie met kopstoot van Marco Kroon, het wachtgeld van Klaas Dijkhof en de falsche Schritt van Marco van Basten. De voorstelling liep daardoor tien minuten uit. Een geslaagde improvisatie werkt als doping. Opeens kost het geen moeite meer. Lichaam en geest vloeien in elkaar over. Mystiek.

2 Tiempo

40: 23

ESPAÑA

12

MALTA

1

28 november 2019

Dag 23

Gisteren was ik weer in Rotterdam, in Kantine Walhalla. Tijdens de voorstelling speelde Ajax in Lille tegen Lille. De mensen vragen zich wel eens af of ik dan als supporter van Ajax tijdens de voorstelling wel eens aan de wedstrijd moet denken. Geen seconde, luidt het antwoord. Ik zou bijna zeggen: net zo min als de Ajax-elf zich zorgen maken over mijn voorstelling.

Tegelijkertijd juist en onjuist. Ajax weet niet van mijn bestaan. Maar wij zijn allemaal wel allebei 100% geconcentreerd en dat betekent dat je gefocused bent op je taak, om het met Crujff te zeggen.

In 1984 had Nederland zich bijna voor het EK voetbal in Frankrijk geplaatst. Spanje moest met 11 doelpunten verschil van Malta winnen. Ik speelde die avond in het Circustheater in Scheveningen. In de pauze hoorde ik de uitslag en die ik meldde ik direct na de pauze. Luid gelach. Niemand geloofde me: 12-1 voor Spanje. Nederland was uitgeschakeld.

Met enige regelmaat word ik aangesproken door mensen die er die avond bij waren en die dat hun hele leven hebben meegedragen. Het was het immobiele tijdperk. Tijdens een voorstelling was je als publiek volledig afgesloten van de wereld. Toon Hermans heeft vanaf het toneel wel eens gezegd: 'Honderd meter verderop in het café staan twee mannen te biljarten'. Een mooie relativering van het absolute van de voorstelling.

Gisteravond stormde een jongetje van twaalf bij Lille-Ajax tijdens de tweede helft op zijn idool Zych af, die hem liefdevol omarmde. Een even mooie relativering van een nog onaantastbaarder fenomeen.

29 november 2019

Dag 24

Gisteren had ik geen voorstelling

Waar denk aan als je nergens aan denkt? dacht ik vanmorgen

Poëzie moet dat wat het brein vermoedt verwoorden

Waarom is willen begrijpen vooral bij poëzie zo'n barrière?

Kun je racisme oplossen met meer camera's in het stadion?

Tygo hield zijn teen in het zwembad van de psychatrie

Koudwatervrees voor zelfverminking

Wij hebben deze wereld zo gemaakt en gaan onverdroten door

De bladblazers voor mijn deur jagen de herfst op stapeltjes

Je zal maar slak zijn of duizendpoot

In mijn zalen zitten mensen die er om willen lachen

die er om kunnen lachen

Ik maak ze aan het lachen

Ik kan niet anders

Wil ik anders?

Nee ook niet

In Muiden jubileerde een vrouwenkoor

Verzamelde onschuld

Goede wil

De vreugde van het samenzijn

Wat hebben we er van gemaakt?

Geheel verzorgd is ons ideaal

de dood heeft onze aandacht

intussen we leven we er op los

theater en talent dichtbij

Het Klooster

Het Klooster is een unieke plek in Woerden, waar historie en heden, kunst en cultuur samenkomen. Iedereen, van jong tot oud, kan er kennismaken met alle vormen van muziek, dans en theater.

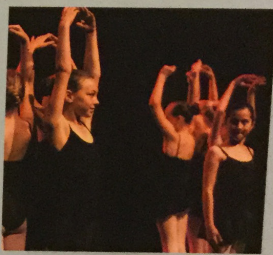

Talent

In Het Klooster kan iedereen terecht om zijn talent te ontdekken. Er zijn lessen en cursussen in muziek, dans en theater voor alle leeftijden en niveaus. Het hooggequalificeerde docententeam laat groot en klein talent boven zichzelf uitstijgen. Samenapen is een speerpunt, dus orkesten, koren, bands en ensembles zijn er volop. Het Klooster is uiteraard ook het podium van de stad dat ruimte biedt aan amateurverenigingen en andere lokale initiatieven. Grote en zeer diverse groepen bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties maken gebruik van de faciliteiten van Het Klooster.

Anno nu

Tegenwoordig is in Het Klooster het theater en centrum voor kunsteducatie van Woerden gevestigd. Het markante gebouw biedt volop ruimte aan dans-, theater- en muzieklessen en voorstellingen van professionele gezelschappen en artiesten. In de voormalige kloostertuin is een theatergebouw, de refter is veranderd in een dansstudio en de kloostercellen vormen perfecte muziekstudio's en lesruimtes.

Historie

Het klooster is in 1899 gebouwd naar ontwerp van de architect J.H. Tonnaer uit Delft in opdracht van de Franciscanenorde. Op de begane grond bevonden zich een gastenkwaartier, refter, keuken, bibliotheek, sacristie, kapittelzaal en een bergruimte. De verbinding met de kerk was via de recreatiezaal, dit is nu het naastgelegen parochiecentrum De Dam. Op de eerste verdieping lagen het dormitorium met zesentwintig cellen, een kapel en ziekenboeg. Op de zolderverdieping waren nog eens zestien cellen voor Lekenbroeders, een naastatelier en de opslag van pijen voor reizende pater.

Vanaf 1920 was in het klooster het centrum voor missiewerk van de Franciscanenorde gevestigd. Leegloop van de orde leidde uiteindelijk tot de verkoop van het kloostergebouw aan de gemeente Woerden in 1978.

Theater

Het theater biedt ieder jaar een gevarieerd programma, waarin alle theatergenres vertegenwoordigd zijn, zoals cabaret, toneel, dans, muziek en jeugtheater. Naast het reguliere programma vinden er regelmatig speciale evenementen plaats, zoals Nachtklooster, Super Sunday's en literaire cafe's. De bijzondere locatie en de intimiteit van de theaterzaal maken een theaterbezoek in Het Klooster tot een bijzondere belevenis.

Het Klooster biedt daarnaast plaats aan andere culturele instellingen, zoals KUVU en de Volkscantoorvereniging Het Groene Hart.

KLOOSTERWOERDEN.NL

30 november 2019

Dag 25

Gisteren waren we in Woerden in Het Klooster. In verband met de vrijdagspits vrij vroeg. Het Klooster is behalve een theater met zo'n 180 stoelen, ook een cultureel Centrum. In de ruimte naast de kleedkamer repeteerde een dansklas, iets verderop in het gebouw kreeg iemand drumles en intussen speelde een theatermedewerker met een vinger sinterklaasliedjes op de piano. Dat laatste viel buiten het kader van de kunstzinnige vorming natuurlijk.

Terwijl Hella Woerden ging verkennen, nam ik de overgangen in de show door. De afzonderlijke nummers zitten er nu wel zo'n beetje in. De rode draad, een verhaal van een over de randjongere, is in stukjes geknipt en verdeeld over de voorstelling. Iedere nummer eindigt met een pointe en soms sluit het fragment van de rode draad daar op aan, zoals ook het einde daarvan vanzelf naar het begin van een nieuw nummer leidt, maar soms ook niet. Dan, als het geheugen niet op associatie kan werken, moet het geholpen worden door de kracht van de herhaling.

Mijn ervaring is dat na tussen de 30 en 40 keer spelen de stof zodanig is opgeslagen dat je er op allerlei manieren mee aan de slag kunt. Sterker nog dan komt er weer ruimte in het brein om aan andere dingen te denken. Die meestal leiden tot improvisaties, maar soms ook over zaken gaan die niets met het programma te maken hebben. Wat doen we met Bouterse met de Kerstdagen?

Maar zover is het nog niet. 'Opa heb je sigaretten bij je' moet naadloos worden gevolgd door: 'Wist u dat Trump ooit begonnen is met een Bed and Breakfast?'

Het brein piept en kraakt.

Hella achter de lichttafel

1 december 2019

Dag 26

Gisteren was ik in Hellevoetsluis in theater De Twee Hondjes. Een speelse naam. Waar die vandaan komt leest u op de [site van Jan Dirk Snel](#).

Het was de zeventiende try out van dit programma. Hij duurde precies anderhalf uur en ik deed hem helemaal uit mijn hoofd.

Er was een moment dat ik aan Hella, die elke avond achterin de zaal achter de lichttafel zit, vroeg wat er er nu kwam. Het publiek vraagt zich op zo'n moment af: hoort dit er nu bij of niet? Gisteravond wel, maar straks niet meer.

Theaterwetten, bij Neerlands Hoop hadden we er een sport van gemaakt ze te overtreden. Maar elke overtreding leidt tot een nieuwe, of vernieuwing van de wet. Het is een eeuwig gevecht tegen het door het verwachtingspatroon opgedrongen cliché.

In het begin klamp ik me vast aan de lach, later, als het inhoudelijke zich begint op te dringen, probeer ik de goedkoopste grappen te laten vallen.

Voorbeelden graag, hoor ik u denken, daarmee een taboe van deze blogjes aansnijdend: niet te veel verraden. Maar de grappen over het procesje rond onze wildplasser Marco Kroon spreekt de laagste lusten in een komiek aan: de woordspeling.

Op de terugweg, het futuristische verleden van Pernis, hebben we het over wat ik vergeten ben. Dat blijkt nog behoorlijk veel. Maar er waren ook verrassende toevalligheden. Iets wat door vergeten en alsnog herinnerd, op een betere plaats viel.

Het blijft genieten.

2 december 2019

Dag 27

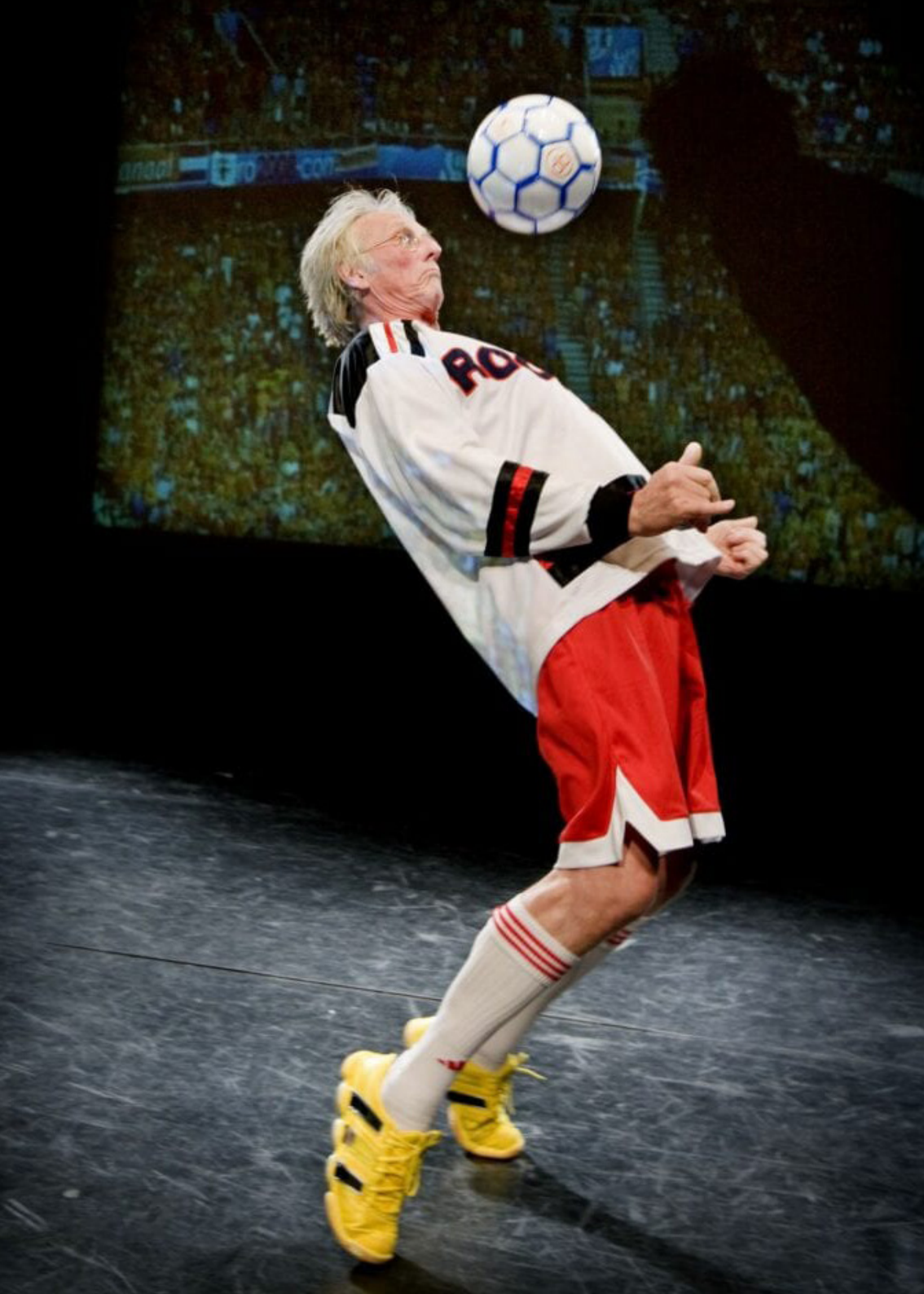
Gisteren hoefde ik niet te spelen. 's Middags zaten we in de Stopera bij Die Walküre van Richard Wagner. Een hele zit, qua tijd. De voorstelling duurde vijf uur en kende twee pauzes. Maar het 'Gesamtkunstwerk' zoals de componist-librettist het graag noemt, boeide van de eerste tot de laatste minuut omdat alles tot in de details klopte.

Het decor was overrompend: een kolossaal houten wiel dat schuin omhoog stond wat van de fantastische solisten extra concentratie en inspanning vroeg. Om optimaal te genieten van het gebodene kan men het beste van te voren grondig bestuderen waar het over gaat. Dan kun je de dirigent gadeslaan die zijn orkest en de solisten aanstuurt, dan heb je oog voor sublieme kostuums en oor voor de emotie in de zang.

Ik was gedwongen af en toe van de boventiteling gebruik te maken wat afleidt temeer daar die met multifocale glazen moeilijk leesbaar is. Misschien heb je bij de opera multivocale glazen nodig.

Heel merkwaardig in deze hallucinerende ervaring was dat aan het eind van de voorstelling, wanneer boodschap en ontroering naar een climax leiden, twee percussionisten opeens in hun pogingen zo onopvallend mogelijk plaats te nemen in het orkest dat op het toneel zat de volledige aandacht opeiste. Pierre Audi, de regisseur die een rij voor ons zat. moet door de grond gegaan zijn.

Ik voel nu al de pijn van straks aan het eind van de uitzending van De Lachgasfabriek als verschijnt volgens protocol, rechtsboven in beeld de aankondiging van het volgende programma verschijnt. Een kras in het 'Gesamtkunstwerk'.

3 december 2019

Dag 28

Gisteren trad ik niet op. 's Morgens nam ik een kijkje en hoortje in de studio van Frans H., waar Reyer Z. zijn filmmuziek voor De Vogelwachter opneemt.

De nabewerking van een film heeft een enorme vlucht genomen. Niet alleen is het mogelijk visueel met special effects het onmogelijk geachte te doen, de soundtrack krijgt ook steeds meer nuance. Nodig om de mogelijkheden van een steeds geraffineerder geluidsreproductie zo goed mogelijk te benutten.

Daarna ging ik even voetballen wat er de laatste weken bij ingeschoten was (geen woordspeling). Sjaak S. maakte zich in de kleedkamer nogal druk over de mondigheid van Noa Lang. De hattrick tegen Twente was voor Sjaak niet voldoende om nu al te doen of hij (Lang) de opstelling kon bepalen.

Tijd voor de post daarna. Een (eerste!) reactie op het, na de voorstellingen van De Canon, gratis verstrekte boekje 'Freek viert Carré'.

Een van de verhaaltjes, over een incident in Carré tijdens de laatste voorstelling van De Mars live door de radio uitgezonden eindigde met: 'Ik weet niet of de opnamen ervan bewaard zijn. Ik hoop van niet'. Jos L. schreef: 'Die 29e augustus in 1981 zat ik met mijn cassette recorder in de aanslag klaar toen de live-uitzending begon. Het bandje heb ik 25 jaar bewaard, en toen ik mijn cassette recorder en de cassettes de deur uitdeed, heb ik er een mp3 van gemaakt. Die staat nog op mijn harde schijf. Wat ik mij herinner (ik heb het niet teruggeluisterd) is uw boosheid. Ik dacht dat u de twee onverlaten te lijf zou gaan.'

4 december 2019

Dag 29

Gisteren was ik in Amersfoort in het Onze Lieve Vrouwe Theater. De laatste reisvoorstelling. We hebben in een maand ruim 5000 kilometer afgelegd. We konden nog van de maximum snelheid van 130 km/u profiteren. Wat in totaal 35 minuten scheelde. Naar Mars is een snelheidsbeperking vervelend, op het traject Amersfoort-Muiderberg is hij te verwaarlozen.

In de show beweer ik dat ik door allerlei handigheidjes in mijn leven inmiddels zoveel tijd heb uitgespaard dat ik, als ik doodga, waarschijnlijk tijd over heb.

Een half uurtje voor aanvang kwam de gastvrouw zich voorstellen. Dat ging gepaard met het aanbieden van de consumptiebonnen. Altijd weer een plechtig moment.

Na onze dankbetuiging vroeg de gastvrouw tamelijk plompverloren of ik zenuwachtig was. Daar kun je van allerlei dingen bij denken. Bijvoorbeeld of de gastvrouw wel de aangewezen persoon is om drie kwartier voor de voorstelling aan de optredende artiest te vragen of hij zenuwachtig is. Stel je voor dat hij dat is en dat je daar vooral geen aandacht op moet vestigen om dat hij wel eens een zweetaanval kan krijgen waar de vochtafscheiding van Prins Andrew klein bier is vergeleken. Ze heeft geluk: er is volkomen balans in wat het publiek van mij vraagt en wat ik te bieden heb.

Een betere vraag was geweest hoe het gesteld was met de concentratie. Dan had ik kunnen zeggen: die is het moeilijkst op het moment dat je voor het eerst uit je hoofd gaat spelen. Dan valt er iets van de rust weg die het geheel biedt en spring je gehaast van detail naar detail in je hoofd uit angst iets te vergeten.

Na afloop stroomden de reacties op de documentaire Volle Zalen binnen.

5 december 2019

Dag 30

Gisteren was ik vrij
Vrij ben ik als ik niet hoeft te spelen
Spelen zo noemen wij artiesten optreden
dus als ik niet speel ben ik vrij
als kind speelde ik als ik vrij was
Vandaag heb ik andere taken
ik moet gedichten maken en niet alleen de mijne
maar ook de hare en de zijne
want 'dat is geen probleem voor jou
jij schudt die dingen uit je mouw'
De vader van mijn vrouw was dichter
maar niet met Sinterklaas
dan was hij even niet thuis
Nou ja de deur van zijn kamer zat op slot
Bij ons werd er helemaal niet gedicht
Ik kan mij verrassend weinig Sinteren herinneren
Een toen Zwarte Piet ons dienstmeisje onzedelijk betastte
(er zitten heel wat moderne taboes in die zin)
De tweede betrof het verhaal van mijn vader
het kindertrauma werd ieder jaar op 5 december opgerakeld
Vader (kleine André) had een trein gevraagd
De pakjesmand raakte snel leeg, er bleef een vrij grote doos over
Voor André
Mijn vader pakte een legpuzzel uit
Van een trein.
Een vast cadeau voor mij was een vulpen
die ik vaak voor de kerst al weer kwijt was
Ik had niet eens tijd gehad om er aan gehecht te raken
Prettige pakjesavond.

6 december 2019

Dag 31

Gisteravond vierden wij Sinterklaas. Onze kleinzoon kreeg een koptelefoon dus die is voorlopig onder de pannen.

Opgelucht kan het land ademen: weer een 'zwartepiet' doorstaan. Het is te hopen dat de kinderen van nu straks niet denken dat de traditie van het Sinterklaasfeest schuilt in het elkaar op de huid zitten.

Later op de avond keek ik naar de documentaire over Margeret Atwood, de onlangs met de Booker Prize gelauwerde Canadese schrijfster. Het toeval wilde dat ik luttele ogenblikken later boven in bed de laatste bladzijden van haar meesterwerk Het verhaal van de Dienstmaagd las. Daar was ik net voor De Lachgasfabriek aan begonnen.

Ik maakte er een gewoonte van om voor het slapen gaan een hoofdstukje te lezen. Dat was meestal niet veel meer dan zeven bladzijden. Dat heeft naast bezwaren, het dreigt los zand te worden, ook zijn voordelen: je leest intenser.

Zoals ze in de documentaire opmerkte was het perspectief van de vrouw een belangrijk uitgangspunt van haar dystopie. (Het tegenovergestelde van een utopie) Daar werd eens te meer duidelijk wat er gebeurt als we op vooroordelen gebaseerde vanzelfsprekendheden in de wet gaan vastleggen en in rituelen verwerken. Dan wordt, in dit geval, de vrouw teruggebracht tot baarmoeder.

Hetzelfde geldt voor onze sluimerende ideeën over anderen vooral als uiterlijke kenmerken ze makkelijk als groep duidelijk maken. Onze op oerangst gebaseerde vooroordelen, vinden overal een weg om verder te woekeren in dromen van een samenleving waar een superieure soort bepaalt.

Volgend jaar kunnen we weer zien wat we dit jaar aan inzicht gewonnen hebben.

7 december 2019

Dag 32

Gisteren speelde ik in Amsterdam, in het Westergastheater. Ik was daar voor het eerst, wat ook gold voor het publiek. Apart zo'n vuurdoop.

Alles was op tijd klaar. Zelfs de in allerijl van stal gehaalde foto's die glans gaven aan de Groningse expositie, hingen. De eerste voorstelling van een serie en dan zeker op een nieuwe lokatie is vooral spannend met betrekking tot de vibraties. Wat trilt er? Hoe valt het? Hoe reageert de zaal? Hoe moet je timen? Ik begeef me op een terrein waar de wetenschap nog weinig onderzoek heeft losgelaten al weet Eric Scherder wel precies in welk deel van het brein zich zich deze waarnemingen afspelen. In grote lijnen tussen de oren.

Je weet eigenlijk al na een halve minuut of het zaaltje deugt of niet. Toch blijft het de hele avond en ik weet niet of ik deze vergelijking al eerder gebruikt heb, met de voeten schuifelen over jong ijs. Af en toe schrik je terug van een gekraak van een scheur die zich snel vertakt, dan weer glijd je soepel ijsvloer die je zacht zingend lijkt te verwelkomen. De eerste schaterlach nestelde zich behaaglijk in de hoeken van de zaal.

Robert Jan S. die dit schrijven onderbrak met een telefoontje, vertelde hoe hij zich bij een optreden met de Nits in het Olympia in Parijs omringd voelde door de geest van het Franse Chanson. Wat later, na een ingrijpende verbouwing, nauwelijks meer het geval was. In het Compagnietheater is het nooit echt vanzelf gegaan. Het verbouwde DelaMar speelde minder makkelijk dan de ouwe bak. Carré blijft Carré.

Het is een genoegen om het Westergastheater in te spelen.

8 december 2019

Dag 33

Gisteren speelde ik opnieuw in het Westergastheater. De hele sfeer, de opwinding van het publiek, de gretigheid van de bespeler en het enthousiasme van de medewerkers, roept herinneringen op aan 50 jaar geleden toen we met Neerlands Hoop in het Shaffy Theater onder vergelijkbare omstandigheden begonnen aan ons avontuur.

Na afloop kwam een vriend die me al jaren volgt op me af met de vraag: 'Hoe is het toch mogelijk?' Ik weet het niet en dat is maar goed ook. denk ik. Genade.

Nu begint alles op zijn plaats te vallen. Nu komt het ritme aan bod. In het begin van de ontwikkeling krijgt al het bedachte nog dezelfde nadruk en wordt met dezelfde urgentie gebracht. Allengs wordt duidelijk waar het verstandig is wat gas terug te nemen en elders wat meer te geven.

Hoewel timing in grote mate een kwestie van natuur en gevoel is, komt nu ook de plaatsing van de frappe, de clou aan de orde. Dat even durven wachten waar Toon Hermans de meester in was. Soms hoorde je het publiek de 'grap' fluisteren, in elk geval denken en dan maakte Toon 'm. Geestig, net niet oubollig.

Ook opmerkelijk is dat bepaalde dingen, die om diverse redenen weggezaakt waren weer terugkeren en hoe er terloops ook weer nieuwe invallen aankoeien. Steeds duidelijker wordt hoe het programma in elkaar steekt en dat had tot gevolg dat ik het einde ingrijpend veranderd heb.

Wat ik geleerd heb, is dat je nooit moet hechten aan je materiaal. Het is niet meer dan een middel. Er is altijd een beter middel om je doel te bereiken.

9 december 2019

Dag 34

Gisteren was ik thuis. We maakten de wandeling om het dorp, die altijd begint met de vraag: of we eerst langs het strand lopen of langs de volkstuintjes? We kozen voor het laatste. Die begint bij het Echobos met halverwege de Echomuur die om duistere reden een echo laat weerklinken indien op de juiste plek in de juiste richting iets geroepen wordt. Meestal: 'echo!'. Zoals in Jeruzalem de othodoxe joden deinend 'klaag' roepen tegen hun Muur.

Iets verderop staken we bij de Joodse Begraafplaats om de Googweg over naar het weggetje met de knotwilgen. We liepen op een van de bunkers van de Hollandse Waterlinie af, een verdedigingsmiddel dat zijn tijd gehad heeft en tot monument verheven is. Zo gaat dat. We kregen een gesprekje met een oudere dorpsbewoner die ook in de categorie Monumenten valt en daarom een rollator voortduwde. Over dat het nooit goed komt in de wereld en dat er altijd wel wat is en hoe gelukkig we ons mogen prijzen in ons mooie dorp.

We liepen langs de aanleunwoningen van de Flevohof, het voormalige bejaardenhuis, dat in handen van een beursgenoteerde zorggigant gevallen is. We stonden bij het kunstgrasveldje even stil om de ballende jeugd gade te slaan. We keken elkaar aan: gaan we de hele ronde doen of gaan we lekker naar huis? We staken af.

We hebben nog een praatje met een dorpsgenoot die al 46 jaar in het dorp woont. Wij 42 jaar. Hoe het weitje voor zijn deur in handen van een projectontwikkelaar was gevallen en dat de gemeente nog net op tijd ingrepen had. Waardoor gelukkig alles bij het oude bleef.

CABARET

DE LACHGASFABRIEK
FREEK DE JONGE

**Messcherpe blik op een
steeds vreemdere wereld**

10 december 2019

Dag 35

Gisteren had ik alweer geen voorstelling. Er verscheen een recensie op de site van De Theaterkrant. Een goeie. Dat wil zeggen de voorstelling werd als goed beoordeeld, kreeg zelfs een gouden badge.

Of de recensie goed was? Ik heb heel wat recensies gehad in mijn leven. Van algehele, bijna kritiekloze jubelende tot halverwege de jaren negentig tot de wat geïrriteerd gedogende van de laatste jaren. De literaire kritiek heeft me terug in mijn hok gejaagd, de televisiekritiek is nooit serieus geweest, behalve ten aanzien van de Holland Festivalserie de Noodzaak van en Zomergasten. Allebei vernietigend. Zowel De Grens als De Vergrijzing zijn goeddeels genegeerd.

Ik kan me de laatste jaren niet onttrekken aan het gevoel dat de critici me uit alle macht met beide benen op de grond willen houden. Uit liefde vooral. Enfin, ik maak wat ik maak met dezelfde passie als toen ik begon.

Een goede recensie is belangrijk omdat mijn publiek niet op basis van het vorige automatisch het volgende boekt. Waarom dat zo is, is me een raadsel. Laten we het houden op het onberekenbare, de behoefte om te zingen en het voortdurend wisselen van theater.

Mijn imago heeft er zeker ook mee te maken. Wat vroeger spannend en uitdagend was, wordt nu als storend en aandachtstrekkend ervaren. Voornamelijk op de social media wel te verstaan.

Het enige wat telt, is de voorstelling. Die moet aan een paar voorwaarden voldoen: volledige inzet, grote beheersing en eigenzinnige kijk op de wereld. Of de Lachgasfabriek daar aan voldoet? Kom, oordeel zelf.

In deze beroemde, in Ai Khanum gevonden inscriptie vertelt een zekere Klearchos naar Delfi te zijn gegaan om daar de uitspraken van de wijzen van weleer over te schrijven: 'Als kind, wes geordend; als jongeman, wees rustig, als volwassene, wees rechtvaardig; als oudere, wees wijs; als stervende, wees zonder zorg'.

11 december 2019

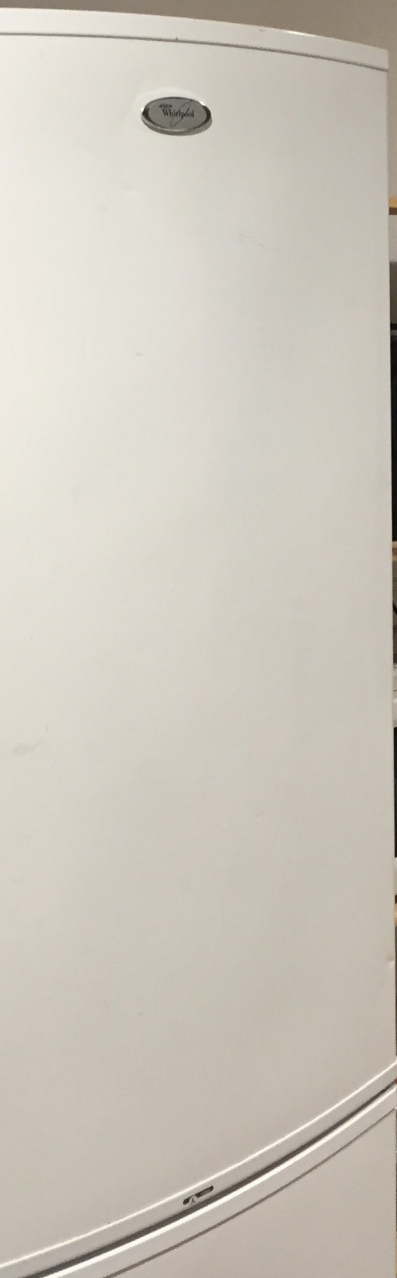
Dag 36

Gisteravond mocht ik weer in het Westergastheater. Het ging niet zo lekker. Zulke avonden heb je ook. Dat het naar je eigen idee onbevredigend was, terwijl het publiek het een prima voorstelling vond. Waar lag dat aan? Straf voor mijn openhartigheid? Het is gewaagd om zo gedetailleerd in te gaan op iets dat in feite niet te verklaren is. Omgeven wordt door weinig rationele zaken als toeval, inspiratie en genade aan de kant van de artiest en openheid, smaak en overgave ter zijde van het publiek. Er komt als vanzelf bijgeloof bij kijken.

Ten tijden van Neerlands Hoop konden wij ons vermeien (opstelwoord) door op het toneel te fluiten. Dan werden we keer op keer door een oude toneelrot terecht gewezen. Er zouden door ons gefluit demonen ontwaken die rust zochten in de krochten van de schouwburg. De kwade geest van een gefrustreerd regisseur of een bedrogen actrice. Wij achten ons toen superieur aan bad vibrations . Had ik nu de goden verzocht?

Gisteren begon ik, voor het eerst, meteen te spelen. Te acteren dus. Ik trok een vierde wand op. Dat vinden de toeschouwers tegenwoordig niet prettig. Men voelt zich buitengesloten. Wil van mij horen dat ik ze zie zitten. Een oorzaak zou ook te vinden kunnen zijn in het feit dat ik te lang van te voren in het theater aanwezig ben. Te lang omgeven door kunstlicht. Dat ik de spanning naar de voorstelling verlies.

Misschien voelde ik onbewust, want ik heb er tijdens het spelen geen tel aan gedacht, dat Ajax ten onder ging in de Arena. Ook daar ontbrak het even aan scherpte. Ik kan het gelukkig vanavond alweer rechtzetten.

12 december 2019

Dag 37

Gisteren speelde ik voor de 4e keer in het Westergastheater. Het idee om voor die locatie te kiezen ontstond uit het verlangen om in de maand december in Amsterdam op te treden. De afgelopen jaren was ik regelmatig in het (Nieuwe) DelaMartheater te vinden rond die tijd, maar op de een of andere reden wilde ik maar geen vaste gast worden. Wat een rol speelde was dat ik de jaarsconference moest inspelen. Op mijn speurtocht naar het juiste theater passeerden het vertrouwde Compagnietheater (bezet) en het Shaffytheater (wordt verbouwd, bijna klaar trouwens).

Het Westergasterrein, ooit door inspanningen van de deelraad West tot monument verheven met een culturele creatieve bestemming, bood ook plaats aan een theater met 200 plaatsen. Het werd de thuisbasis van MC Theater een intercultureel productiehuis. Toen Cosmic failliet ging en de subsidie stopte was het gedaan met de vaste bespeling en moesten verhuringen wat geld in het laatje brengen. Mijn vraag om er te mogen spelen, viel samen met de ambitie van de nieuwe directie (Duncan Stutterheim) om het theater regelmatig te laten bespelen.

Met een compleet theater ben je er nog niet. We pioneerden weer eens. Wie verkoopt de kaartjes? Wie richt de keuken (Green Room) in? Wie controleert? Wie maakt schoon? Hebben we beveliging nodig? Doen we wat aan horeca? Dat laatste had ik liever niet als extra complicatie, in de directe omgeving was voldoende eten en drinken, maar op het laatste moment doemden er twee mensen en een espressoapparaat op. Gelukkig hoef ik me geen zorgen te maken over de rendabiliteit ervan. Intussen heb ik een optie genomen op volgende jaar. Zelfde periode.

13 december 2019

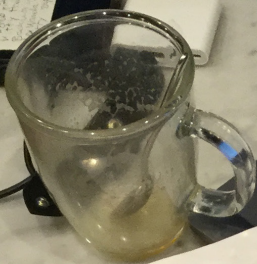
Dag 38

Gisteren speelde ik voor de vijfde keer in het Westergastheater. Direct na afloop volgt het applaus. Dat ik dan in ontvangst moet nemen. Armoedig cliché, plichtmatig applausje, buigen en wegwezen, dacht ik toen de roem zich vestigde. Maar een zangpaedagoge, die ons optreden bezocht had, vond mijn houding schandalig. Ze prentte mij in met gepaste aandacht te bedanken. 'Daar hebben de toeschouwers recht op. Ze proberen hun dankbaarheid uit te drukken met de beperkte middelen die ze hebben.'

Dus ik buig. Er gaat even niets door mijn hoofd. Ik loop naar de trap. Hella komt naar beneden. Ik help haar de laatste treden af. Als ze het podium betreedt, zwelt het applaus even aan. Wij buigen naar elkaar. Een ontroerend moment. Dan loop ik naar de kleedkamer en ontdoe mij van de microfoons. Wissel een paar woorden met Peter de B., die hele avond met de Ipad op schoot de voorstelling heeft gevolgd. Hij weet precies wat hij zo direct na afloop tegen mij moet zeggen. Hella wil nog wel eens meteen op een onvolkomenheid wijzen waar ik dan even geen behoefte aan heb. Zeker niet aan het begin van de serie als er nog zoveel is dat niet klopt. Liever later, op de terugweg inde auto.

Eenmaal aangekleed meng ik me tussen mensen. Te beginnen met de gasten. Complimenten in ontvangst nemen is niet mijn sterkste punt, maar dat ik mijn prestatie relatieveer vinden de gasten weer niet nodig. Onbekenden knikken mij lachend toe. Steken een duim op. Een enkeling spreekt mij verlegen aan: 'Dat dansen hoeft voor mij niet'. Een ander zegt zich verontschuldigend: 'Die droom moet u er uitlaten. Te pijnlijk'

Ik ga naar huis en overdenk alles.

Dam 27
1012 JS Amsterdam

supporters Feyenoord

Yiddish letter

- de boer melkmachine
het lot

0

57 lb 2 oz 10 gms
57 lb 2 oz 10 gms
57 lb 2 oz 10 gms

e maken

Prinses Wilhelmina

IL CAFFÈ

Griffioen
Amstelveen
griffioen
griffioen
griffioen
griffioen

Griffioen
ma. 1/m 24.
Theatermenu
inclusief een koffie
www.jl.caffe.nl
020-8226088 (na 16.00 uur).

14 december 2019

Dag 39

Gisteren was ik weer in het Westergastheater. Tot nu toe heb ik in deze blogs nog niet veel losgelaten over de inhoud van mijn programma. De belangrijkste reden is dat ik niets wil verraden.

Er van uitgaande dat je verheugen op iets, niet doodgedrukt mag worden door een opgeklopt verwachtingspatroon. Wat de komende maanden onvermijdelijk gaat gebeuren met het Eurovisie Songfestival en de F1 Grand Prix in Zandvoort. Een gebeurtenis krijgt niet meer een kans een gebeurtenis te worden tijdens de gebeurtenis, zei ik erover in De Lachgasfabriek.

Zei ik, want de zin is er inmiddels uit. Niet met opzet overigens, sommige grappen en beweringen verdwijnen opeens. Zo vecht een bosje rozen uit Israël ook al weken om een plaatsje. Nu ben ik het weer twee avonden achter elkaar vergeten. Vanavond zal het er weer in zitten.

Goed, waar gaat het in De Lachgasfabriek allemaal over? Hoofdthema is Het Geweten, de persoonlijke scherprechter in te maken keuzes.

De Duits Amerikaanse filosoof/psycholoog Erich Fromm constateerde lang geleden al dat het geweten veel aan betekenis had ingeboet. Zijn geweten en handelen in evenwicht is er sprake van vertrouwen (innerlijke rust).

Verlegen is men als het geweten het handelen voor de voeten loopt, overmoedig als het geweten een geringe rol speelt bij het maken van een keuze. En als vanzelf komen we dan bij het boerenprotest, de gewetenloze misleiding van het populisme, de schandelijke uitbuiting van kinderen, de meedogenloze mensenhandel. De steeds groter wordende onmacht van mensen om deel te nemen aan een steeds krankzinniger samenleving.

Er is maar een ontkomen aan: De Lachgasfabriek.

15 december 2019

Dag 40

Gisteravond speelde ik in het Westergastheater.

Ik was al even bezig toen ik lichttechnicus Daan W. aan de zijkant van de tribune met losse stoelen in de weer zag. De deur ging even open en ik zag een vijftal dreutelende mensen op de gang een verlangende blik naar binnen werpen. Laatkomers.

De laatkomer heeft een bijzondere status in het theater. Van uiterst storend tot zeer welkom. Bij een voorstelling waarbij de optredende zich rechtstreeks tot het publiek richt, kan hij de beoogde samenzwering tussen artiest en publiek aangenaam versnellen.

Er ontstond een komische stoelendans aan de zijkant omdat iedereen zijn best deed vooral niet te storen. Ieder antwoord van de laatkomers op mijn vragen werd door de toeschouwers met een gulle lach ontvangen, opgelucht als ze waren zelf niet in de netelige positie van pispaal te zitten.

De laatkomers bleken de wandeling van de geparkeerde auto naar het theater te hebben onderschat. Ik gaf een korte inhoud van het reeds gespeelde, daarbij de optijkomers de kans te geven om te laten horen hoe goed ze hadden opgelet en ze af en toe te verrassen door met een variatie te komen.

Toen de laatkomers, na de versnelde inburgeringscursus, eenmaal geïntegreerd waren, was de stemming optimaal.

Bij een optreden van de legendarische conferencier Lou Bandy, de grondlegger van de conference in ons land, zocht een laatkomer nogal omstandig zijn stoel. 'Is de koning gezeten?' vroeg Lou geïrriteerd. Waarop de laatkomer antwoordde: 'Ja, de nar kan beginnen!'

Tip: Toon het publiek nooit je ergernis!

choom ~~typis~~ recht
Wiskot - Lechges

var - varia ^{alles is} _{soom}

~~o~~ kel : cloud
huk ^{sewel} _{voorhuur} bereik

laatste druppel
14 bak rechts

aan leuachtuyl
huur onde
in fietand
clenda
de om

16 december 2019

Dag 41

Gisteren ben ik de deur niet uitgeweest. Het werd een dagje rondlummelen. Als ik niet vijf keer in de week optrad, zou ik me schuldig gevoeld hebben. Ik heb een ziekelijk arbeidsethos of is het gewoon aandachtttrekkerij? (Tip: Stel nooit een rethorische vraag via de sociale media)

Ik heb wat van de papieren opgeruimd die op de foto bij de vorige blog te zien waren. Daar zaten een paar van die kleine briefjes met een plakrandje aan de achterkant tussen, waar ik iets opgeschreven had. Iets wat op het moment van noteren van levensbelang was en maar wat nu bezien onbegrijpelijk en soms zelfs onleesbaar is.

Een dag of langer rond lopen met het je proberen te herinneren van een geniale inval, is geen pretje. Ik klamp me daarom vast aan de geruststellende gedachte: als die inval zo geniaal was, komt ie altijd weer boven drijven. Wat niet dubbelblind bewezen en daarom onzin is.

Verloren gegane invallen zijn overleden vrienden. Ze keren niet weerom. Dus schrijf ik ze, als het even kan, in de haast, in de auto of op de wc, in het donker, in de regen, in de metro op. **var- varia**, zelfmoord bestonden 10 jaar, 98-70, alles is vorm, **hel cloud bereik**, ze moesten tegen Alzheimer bridgen en ze verloren, **laatste druppel**. Het **vet** gedrukte zit op de een of andere manier in het programma.

De andere notities zijn onbegrijpelijk geworden of bleken ongeschikt. Zo schijnt de librettist van JS Bach, Picander ooit op een briefje gezet te hebben: **Jauchzet Frohlocket!** Ik heb het **vet** gedrukt want Picander heeft zich zijn inval herinnerd en uitgewerkt. [Luister wat Bach er mee deed.](#)

De Komiek, 1980

17 december 2019

Dag 42

Gisteren had ik een vrije dag. Ik belde met de gepensioneerde cabaretcriticus P. vd H. die de voorstelling zaterdagavond bezocht had. Hij schrijft nog voor de onvolprezen Theaterkrant, maar een collega was hem voor geweest. Jammer, want P. was erg te spreken over de voorstelling. Ook over de recensie trouwens.

Door het geëmmer met stoelen voor de laatkomers was een ontspanning ontstaan die hem verwachtingsvol had doen onderuit zakken. Waarom blijft het begin van de avond zo precair terwijl publiek en artiest hetzelfde verlangen koesteren?

Veel hangt af van het verwachtingspatroon van het publiek. Eigenlijk treed ik de zaal nog altijd tegemoet als in de beginjaren van Neerlands Hoop. Toen het publiek nauwelijks te houden was en elke poging om de zaal te beteugelen tot nieuwe hilariteit leidde. In kleine zaaltjes in de provincie wil, omdat het publiek elkaar kent, nog wel eens die stemming heersen.

Toen ik solo ging was er sprake van ontzag. De Komiek begon met bijna acht minuten stil spel. Ondenikbaar nu. Wanneer precies de kentering naar een zekere spanning is gekomen weet ik niet. Misschien ben ik in de loop der jaren wat strenger geworden en is het publiek iets bezadigder.

Bij De Canon in Carré liep ik de tweede avond op, op de tonen van New York, New York in de uitvoering van Frank Sinatra. De stemming zat er gelijk in.

Misschien is mijn verwachting wel te hooggespannen. Ga ik er van uit dat het publiek er klaar voor is, terwijl er nog te veel door hun hoofd spookt, waardoor het de eerste lach missen waardoor ik denk: o jee wat moet dit worden?

De toeschouwer stelt zich steeds afhankelijker op.

18 december 2019

Dag 43

19 december 2019

Dag 44

Gisteren Westergastheater. Nadat ik zaterdag de zaak nog al door elkaar gehusseld had, bleef het gevoel hangen dat die door het lot bepaalde verandering zo gek nog niet was. Dinsdagavond voerde ik de wijziging niet door in de voorstelling en kwam er daardoor naar mijn gevoel niet echt in. Alsof er de hele tijd iemand doorheen zat te praten.

Gister overdag besteed aan het zorgvuldig hercomponeren waarbij het op aan komt dat de nieuwe lassen niet opvallen. Misschien maak ik me daar drukker over dan het publiek dat het voor het eerst ziet en alles als zo bedoeld ervaart.

Voor de voorstelling vroeg een van de medewerkers of het nou niet saai is om elke avond hetzelfde te moeten zeggen. Nee. Er komen zoveel noodzakelijke en terloopse gedachten bij in die uitzonderlijke staat van bewustzijn dat de herhaling van een tekst juist bijdraagt aan de roes. Zoals in een mantra waarin de voortdurende herhaling van een tekst tot bevrijding van de geest kan leiden. De weg naar de leegte.

Het is tegenwoordig gebruikelijk de artiest voor opkomst 'veel plezier' te wensen of hem 'geniet ervan' toe te voegen. Zinloos. Voor dergelijke ervaringen is geen tijd. Je betreedt een ruimte, waarin je vrij en gebonden tegelijk bent, terwijl je de vrijheid niet als mateloos ervaart en de gebondenheid niet als beperkend.

Ik maakte gisteravond één verspreking. Ik zei 'geheugen' in plaats van 'geweten'. Die had ik al eerder gemaakt. Alsof het geheugen het geweten wil verdringen. Naar de leegte leidt geen spoor.

20 december 2019

Dag 45

Gisteravond in Westergastheater schijn ik gezegd te hebben dat de Erasmus Universiteit in Amsterdam stond. Niet met nadruk natuurlijk, maar meeslibbend als begeleidende kleuring bij een verhaal: 'Ik sta naast een excellente student op de Heren van de Erasmus Universiteit in Amsterdam....'

Deels belangrijke informatie want in het vervolg van de voorstelling speelt Erasmus een (kleine) rol. Amsterdam had ik weg kunnen laten. Toch zei ik het. Fout.

Wat ging er door de toeschouwer heen die mij Erasmus Universiteit in Amsterdam hoorde zeggen? Er volgde geen lach, dus het werd niet als leuk bedoeld beschouwd. Er klonk geen morrend: 'Rotterdam zal je bedoelen!'. Het was voor niemand aanleiding om woedend de zaal te verlaten: 'Als we zo gaan beginnen hoeft het voor mij niet meer!'

Pikant detail: het substantieel liegen van tegenwoordig is een thema in de show. Toch nestelde het foutje zich bij een paar bezoekers die de moeite namen mij via de sociale media op de hoogte te stellen van de verspreking. Zeer invoelend overigens. Mij was mij volstrekt niet opgevallen.

Tot nu toe had ik het gevoel dat ik iedere verspreking, soms op het nippertje, betrapte en maakte daar dan een triomfantelijke opmerking over. Met als toevoeging: 'Er komt natuurlijk een moment dat ik het zelf niet meer in de gaten heb!'

Het is mij nu overkomen en misschien eerder ook al wel, want de mensen zullen niet altijd reageren. Ik mocht er dan nog wel eens op doorgaan en tegen het publiek te zeggen: 'Er komt onvermijdelijk een moment dat u de verspreking ook niet meer hoort.' Dan wordt het pas echt lachen.

Wie wordt Taalstaatmeester 2019?

21 december 2019

Dag 46

Gisteravond in het Westergastheater. Een van de niet te verontachtzamen aspecten in het runnen van een theater betreft de Horeca. Voor veel zalen een onmisbare pijler om de begroting rond te krijgen. Een Algemeen Bitterballenverbod zou de nekslag voor menige schouwburg betekenen. In Carré kost het me zelfs 3000 euro als er geen pauze in mijn programma zit. In het Westergastheater hebben we geen Horeca. Er staan twee glazen kannen met een schenktuitje aan de onderkant gevuld met water en sinaasappelsappelschijfjes en citroenschillen waar de bezoekers gratis hun dorst kunnen lessen. Ik heb er niet op aangedrongen en er is voldoende spijs- en drankvoorziening in de buurt. Westergas heeft zelf nog drie dagen een proef gedaan, maar kwam niet uit de kosten. Vooral na afloop doet zich het gemis gelden als we niet even met onze gasten bij een glaasje en een hapje kunnen nababbelen. Misschien volgend jaar? Voor je het weet, is de voorstelling ondergeschikt.

De telefoon ging. De Taalstaat, dat ik genomineerd ben. Voor Taalstaatmeester 2019! Medegenomineerden Wilma Borgman en Jeroen Dijsselbloem. Eerste reactie: Sprakeloos. Tweede reactie: Ik had me een heel andere Kerst voorgesteld! Nu moet ik het land in om stemmen te winnen. Lobbyen, handenschudden, baby's optillen, korte praatjes houden vol taalvaardigheid zonder daarbij de virtuositeit de urgentie van het betoogde te laten overheersen.

22 december 2019

Dag 47

Gisteravond speelde ik in het Westergastheater waar deze vier regels uit de proloog, die vanaf de eerste try-out meegingen, sneuvelden:

Voor al wat verloren gaat
meldt zich een louche vinder
veel te bieden heeft hij niet
'minder minder minder'

Om de een of andere reden ontstond er maar geen klaarheid aan het begin van de voorstelling. Het publiek zocht zijn lachjes en ik trok een vierde wand op met de, aarzelend gesproken, eerste zin: 'Ik durf niet, ik ga niet.' Uitdrukking gevend aan mijn weerzin me te mengen in het gepolariseerde, politieke discours in ons land. Waarin een kwart van de bevolking die wij 'De Ongehoorden' mogen noemen de rest gegijzeld houdt, door het eigen belang van de korte termijn nogal opzichtig boven het algemeen van de toekomst te stellen, gebaseerd op een twijfelachtige filosofie waarin De Leugen niet veel minder aanzien geniet dan De Waarheid, met een vertoon van botte macht die de samenleving ontwricht.

Nu ik dit allemaal noteer is het op dat moment ook wel veel gevraagd van een publiek dat er net voor is gaan zitten. Ik was te gretig. Nu zei ik, niet meer zo dwingend geacteerd: 'Ik ga niet ik wil niet.' Meer als de oude man die het allemaal al eens een keer gezien heeft en niet meer de fut kan opbrengen er nog weer eens bovenop te springen.

Het programma 'De Kneep' begon ik, nadat ik verteld te hebben dat uit onderzoek was gebleken dat de eerste vijf minuten van een show het publiek volkomen ontgaan, met het voorstellen van de muzikanten.

23 december 2019

Dag 48

Gisteren had ik geen voorstelling. Wim Kan maakte in een oudejaarsconference (1973) een grap, een woordspeling ik zeg het alvast maar even, over de CHU'er Roelof Kruisinga. Die als Staatssecretaris van Volksgezondheid verantwoordelijkheid droeg voor water- en luchtverontreiniging. Kan vond Kruisinga een strenge man, hij ging niet met de AR in zee, niet met de KVP, maar Wim zag 'm wel in Scheveningen in de vieze zee zwemmen.

De woordspeling heeft jarenlang triomfen gevierd in conferences van Wim Kan, maar vooral ook in die van Toon Hermans. Toen ik met monoloogjes begon, stikten die dan ook van de woordspelingen. Nu is het met een grap -en een woordspeling is een grap-, zo, dat als er om gelachen wordt is ie leuk. Die lach kan soms voortkomen uit de timing (Toon Hermans), soms uit de oubolligheid van de guitigheid (Neerlands Hoop) en soms uit de onverwachte, geniale gedachtensprong (daar heb ik zo gauw geen voorbeeld van).

Frits Spits vroeg afgelopen zaterdag in zijn programma de Taalstaat wat ik mijn beste taalvondst achtte. Er schoot me te binnen: een vrouw van lichte zeden had haar benen genummerd zodat zij ze dan beter uit elkaar kon houden. Ik zei het niet, ik keek wel uit. Die grap kan gewoon niet meer, maar oogste in de Neerlands Hoop Express veel succes. Het is met de woordspeling als met naakt in een speelfilm: Het moet functioneel zijn. Marco Kroon, de gelauwerde wildplasser, maakt dit jaar tot een Kroonjaar: kroonlid, kroonkurk, kroonjuweel, kroongetuige, kroonluchter en ga zo maar door. Wim Kan vroeg hem of dat geen kwaad kon in die vieze zee te zwemmen, waarop Kruisinga zei: 'Dat hindert niet als ik er maar tot mijn kruis in ga!'

24 december 2019

Dag 49

Gisteren was ik vrij.

Dit is de tijd van het jaar
dat bij het vuur verhalen komen
en ernstig wordt genomen
een woord als tijdsgewricht
lampjes huis en boompje beestje sieren
wij een dode dichter vieren
die het in een woord kon samenvatten
Het woord werd licht

Het is de nacht van het jaar
dat je staan moet in de kerken
mondjesmaat de geest laat werken
handen gevouwen ogen dicht
onder het gezangen zingen
dwaal je door herinneringen
die je in een woord kan samenvatten
Het Woord is Licht

Bijna het uur van het jaar
van alleen staande komieken
met hun maatschappijkritiek en
maling aan vermeend gewicht
die lachen peurend uit het lijden
pogen de waanzin van de tijden
in een woord samen te vatten
Dat is niet licht

Hella en ik wensen u bij deze goede kerstdagen en krachtig nieuwjaar

24 december 2019

Kerstverhaal

Het was winter. Niemand wist wanneer de oorlog voorbij zou zijn. Het hoopvolle gerucht dat begin september het land in euforische verwarring had gebracht, was bijna geheel bedolven onder de zwaarmoedige berusting die de mensen hier op het Hogeland tot hun levenshouding hadden gemaakt. Maken suggereert overigens teveel bewustzijn, moet ik erbij aantekenen. Het was ze overkomen. Moe geworden van het lot dat wel uitdaagt, maar geen winnaars duldt. De oorlog was misschien in de stad voor veel bewoners een voortdurende levensbedreigende situatie, hier op het platteland vertoonde vijand zich nauwelijks. Het verzet beperkte zich tot onderdak verschaffen aan wat onderduikers. Iets waar, hoe vanzelfsprekend het voor de verschaffers ook was, nooit te min over gesproken mag worden. Zoals ook de keuze van heel veel NSB'ers nooit vergoelijkt mag worden, maar die toch vaak meer voor de hand lag en minder om het lijf had dan zware woorden als landverraad willen suggereren. 'Vrede op aarde', had de dominee in zijn eerste adventsoverweging geschreven. En mevrouw Rienkema had het gelezen in het kerkenblaadje dat elke week verspreid werd in de drie gemeenten die de zielenherder hoedde. Ze had het hardop voorgelezen aan haar dochter Digna die, met een boek op schoot, naast haar op de bank zat. En aan het eind verzucht: Vrede op aarde. De verloren slag bij de brug over de Rijn had de hoop erop een flinke deuk bezorgd.

De dominee woonde met zijn jonge gezin een paar kilometer verder op in de geel gepleisterde pastorie vlak naast de eveneens geel gepleisterde kerk. Een paar jaar na zijn afstuderen was hij was hij hier beroepen. De excentrieke namen van de dorpen, de kleine kerken stil getuigend van een vanzelfsprekend geloof, de wederzijdse onafhankelijkheid van hereboer en knecht waren alle argumenten geweest om juist hier te beginnen. De stugheid voorzichtig tegemoet treden met de oerkracht van de verhalen, had hij zich voorgenomen. Enigszins voorbijgaand aan zijn studie die vooral gericht was op

het intellectuele, moest hij pastor zien te worden. Herder voor alle schapen. Het viel hem nog niet mee de juiste toon aan te slaan in zijn preken, maar vooral in zijn simpele stukjes voor het kerkenblaadje. Bleef hij zich hardnekkige verzetten tegen zijn burgerlijke afkomst, gedirigeerd door zijn autoritaire, notabene door God zelf geroepen vader die hem, zijn oudste zoon, had voorbestemd dominee te worden?

En nu werd het weer Kerstmis, voor de derde keer hier op het Hogeland en moest hij, nu de hoop op een snelle bevrijding vervlogen was, voorbij de gemeenplaatsen het over Vrede op Aarde hebben. Toen schoot hem dat over die kaarsen te binnen. Dat er geen kaarsen meer waren. Deze Kerst. Het kerkenblaadje lag op de salontafel. Digna's moeder was plotseling opgesprongen en had allerlei lades en kasten opengetrokken en een paar keer verzucht dat ze '...toch hoog nodig eens al die rommel moest weggooien...' 'Wat zoek je?', had Digna gevaagd. 'Kaarsen.'

Het was de laatste zin van het stukje geweest - 'Het gebed voedt de hoop'- die iets in haar moeder wakker geroepen had. Die zich er door aangespoord voelde hoe dan ook iets te doen aan die deprimerende onmacht die de bezetting meebracht. Ze begreep ook wel dat kaarsen de vrede niet dichterbij brachten, maar de dominee had gelijk het verzet zat hem niet alleen in levensgevaarlijke heldendaden maar ook in de simpele volharding van geloof in vrede. Door het zingen van het licht dat komt. De bevrijding die aanstaande is. Het branden van de kaarsen. Kaarsen die er niet meer zijn. Tenminste volgens de dominee. Maar zij wist zeker dat er ergens in huis nog kaarsen lagen. Op de vliering misschien.

Digna is op weg naar de pastorie van Westernieland. Op haar net nog te grote fiets. Ze mocht mee naar de kerstnachtdienst als zij de kaarsen, die haar moeder in een krantje gerold in haar fietstas gestopt, weggebracht naar de pastorie een dorp verder. Ze was nog nooit alleen op de fiets zo ver gegaan. Het was koud en nat. En het was oorlog. Haar tenen duwden de trappers naar beneden. Ze had iets om naar uit te zien. De kerstnacht tussen haar ouders in zingen in de kerk. Vrede op aarde.

Toen gebeurde waar ze voor gevreesd had. Wat ze niet tegen haar moeder

gezegd had. Waarom niet? Haar moeder moet toch geweten hebben van de mogelijkheid. Je kwam bijna nooit een soldaat tegen. Er reed wel eens een motor met zijspan langs. Of een vrachtwagen waar je achterin wat soldaten zag zitten met een geweer tussen hun knieën.

De Duitse soldaat was opeens vanachter een boom de weg opgestapt en had zijn hand opgestoken. Digna viel bijna om van schrik. De soldaat wist met een snelle handeling haar fiets op te vangen waarbij hij zijn geweer op de grond moest laten vallen, waarna hij een besmuikt 'Verzeihung' mompelde. Digna wist niet wat de soldaat ermee bedoelde, maar ze voelde de angst uit haar lichaam wegstromen en gaf hem haar liefste glimlach. Toen ze de pastorie naderde begon haar hart opnieuw heviger te kloppen. Nu niet van angst, maar van opwinding. De nieuwe dominee was een keer bij hen op visite geweest en moeder was helemaal over haar 'theewater' geweest, volgens vader. Ze zette de fiets tegen het ijzeren hek en nam de kaarsen uit de fietstas. Het hek ging piepend open. Ze trok aan de deurbel. De mevrouw met een baby op de arm deed open en riep haar man. De dominee. Toen ze hem de kaarsen gaf zei hij: 'Nou je mag blij zijn dat er hier zo weinig Duitse soldaten zijn.' Ze keek hem verlegen lachend aan en durfde niet te zeggen dat ze er net door een was aangehouden. Een hele vriendelijke nog wel. Of ze al groot genoeg was om bij de Kerstnachtdienst te zijn?, wilde de dominee weten. Toen ze daarop verlegen lachend ja knikte, zei de dominee: 'Dan weet ik het goed gemaakt: dan mag jij de kaarsen aansteken!' Op de terugweg koste het Digna geen moeite meer om bij de trappers te komen.

Dit verhaal is gebaseerd op wat een 85-jarige vrouw uit Pieterburen mij tijdens de tentoonstelling Het Volle Leven in Het Groninger Museum aan mij vertelde. Zij was tien toen ze dit avontuur beleefde. De 'krant' waarin haar moeder de kaarsen had gewikkeld betrof een nummer van de illegale Trouw. De baby op de arm van de domineesvrouw was ik.

25 december 2019

Dag 50

Gisteravond Westergasfabriek. Het programma is inmiddels weer uitgelopen tot 1 uur en 40 minuten. Er moeten 10 minuten uit.

Ik kom een volle banketbakkerij binnen en trek een nummertje. 13. Ik voorzie dat als ik me, eenmaal aan de beurt, meld als de bezitter van nummer 13, kan rekenen op tsunami van cliché's aangaande het ongeluksgetal. Dus verfrommel ik mijn nummertje, laat het langs mijn broekspijp op de grond vallen en ga er met mijn voet op staan.

Klanten voor mij worden geholpen, klanten na mij trekken een nummertje. Op zeker moment laat de banketbakker een afgemeten '13' door zijn ambachtelijk geurende winkel klinken. Het wordt stil. Mensen kijken op hun bonnetje. Nummer 15 maakt zich bekend.

Er wordt wat suggestief naar elkaar gekeken. De banketbakker drukt op een knopje en roept tegelijk met het verschijnen van het getal 14 op een display: '14!'

'Dat ben ik' zeg ik met de aangeleerde bescheidenheid van de bekende Nederlander. 'Oh, hij had nummer 13!' roept een vrouw vlak naast mij. 'Hij was bang voor het ongeluksgetal!' 'Hij heeft natuurlijk al zoveel geluk in zijn leven gehad, dat ie het ergste vreest.', voegt een corpulente heer er afgemeten aan toen.

Er volgen nog enige door hart en ziel snijdende platitudes als de banketbakker gespeeld nederig vraagt: 'Wat mag het zijn Meneer De Jonge?'

Die halve minuut gaat eruit. Nog 9,5.

26 december 2019

Dag 51

Gisteren geen voorstelling. Onze kerstwandeling werd gemarkeerd door drie vrouwen.

Bij de Florissteen, die herinnert aan de moord op Graaf Floris V in 1296 door de edelen, zat een mevrouw gehurkt met een waxinelichtje. Haar autootje stond midden op de weg met het portier open. Ze legde in een paar woorden haar relatie tot de onfortuinlijke Graaf uit, waar naar eigen zeggen geen speld tussen te krijgen was. Er mochten veel geloven zijn, er was maar een God. Ook voorspelde ze dat volgend jaar om deze tijd dezelfde Steen omringd zou zijn door een zee van lichtjes.

Even later, op het strand sprak een moeder haar zoon toe en ik zei schertsend: 'Niet zo streng tegen hem zijn!' Haar gezicht bleef zorg uitdrukken. Ze vertelde dat de jongen autist was en agressief kon worden. Ik schrok van mijn onbezonnen botheid. We kregen het over kinderen die deze maatschappij niet aan kunnen en omgekeerd. Haar opluchting er zo over te kunnen praten ontroerde hevig.

Daarna gingen we even langs bij de organisator van onze 1 januaridruk die mij gevraagd had dit jaar het startsein te geven. Toen ik te kennen gaf daartoe bereid te zijn, kreeg zijn vrouw een spontane vreugdeaanval. Toen ik ook nog eens te kennen gaf zelf een duik te overwegen, was haar enthousiasme niet meer te stuiten. De kokerrok over de bovenbenen trekkend deed ze voor hoe iceman Wim Hof's zijn pupillen voorbereidde op een sprong in ijskoud water. Het had nog het meeste weg van de voorbereiding van de All Blacks, NieuwZeelands rugbyteam, op een interland. Het lichaam iets doorgezakt op de gespreide benen de armen bezwerend zwaaiend 'OeAh OeAh' roepen. De beoogde magie sloeg ter plekke op mij over.

27 december 2019

Dag 52

Gisteravond begonnen aan de laatste serie van vijf achter elkaar in het Westergastheater. Met de opnamedagen in het vooruitzicht komt het er nu op aan op lengte van de conference in de gaten te houden. Ik heb 90 minuten tot mijn beschikking. Gisteren duurde de voorstelling 5 minuten langer.

Hella, die de montage voor haar rekening neemt, vindt het moeilijk om te knippen in de opnames, dus proberen we nu terug te snoeien. Kill your darlings, heet dat. Er zou een mooi programma zitten in het zwerven over de 'begraafplaats van de lievelingen'.

Ik doe tijdens de show drie dansjes. ze komen voort uit het idee dat woorden te kort schieten. Ballet en cabaret is nog geen platgetreden combinatie. Zeker als niet duidelijk is of het wel leuk genoeg bedoeld is. Niet alleen van de beroepskritiek ook van fans en vrienden kreeg ik al te horen: 'Dat ballet hoeft voor ons niet.' Hella, mijn onvoorwaardelijke baken, ziet mij graag dansen. Ze heeft een paar prachtige benen met tutu gemaakt. Het dansje van Limo, mijn antagonist, mocht een open doekje ontvangen. Maar nu moeten er vijf minuten uit en aan woorden schrappen zit een grens. En de flauwste grap kan een geduchte compositorische steunpilaar zijn.

Na de voorstelling zag ik op Arte een documentaire over de geniale clown Grock en hoe hij zijn ziel verkocht in zijn hang het publiek te amuseren. Het confronterende er aan was dat hij dat zelf niet in de gaten had, of liever, het niet zo ervoer. Hij bleef de naïeveling spelen alsof de onschuld nooit verloren ging. Ik houd vast aan mijn dansjes, maak ze alleen iets korter.

28 december 2019

Dag 53

Gisteravond was ik in het Westergastheater. Het was vol. Het is gegaan zoals vaker met series in Amsterdam. Aan het begin zijn er nog kaarten, aan het eind als iedereen er nog in wil, niet meer. Ik was van plan daar eens diep op in te gaan omdat het onderwerp heikel is en langs schaamte en schande scheert, maar ik ga het over iets anders hebben.

Over de prijs die ik vanmorgen, misschien mede door u, in ontvangst mocht nemen in het onvolprezen radioprogramma De Taalstaat van Frits Spits: Taalstaatmeester 2019!

De uitzending begon met de bekendmaking van het woord van het jaar volgens het Genootschap Onze Taal, een van de organisaties die de prijs ondersteunt: het achtervoegsel -schaamte zoals in vliegschaamte. De juryvoorzitter, de presentator en ik keken elkaar even gefronst aan. Schaamte een achtervoegsel? Juryvoorzitter René A. las aansluitend vol vuur het juryrapport voor en even later drukte Frits mij de legpenning in handen vergezeld van een bos bloemen.

De ontroering stond mij nader dan het cynisme. Vlak voor de uitzending was collega Youp van 't H. de studio binnen komen wandelen. Ik dacht even dat hij ter meerdere eer en glorie van mijn prijs was opgetrommeld, maar hij ging direct na de prijsuitreiking in gesprek met Frits over het taalgebruik in zijn Oudejaarsconference 1989.

Wij maakten wel van de gelegenheid gebruik een foto te schieten. Omdat die vaak meer dan woorden zeggen. Zoals bijvoorbeeld bij de foto van Toon H., Wim S. en Wim K.. Oordeelt uzelf.

29 december 2019

Dag 54

Gisteravond Westergasfabriek. Tot nu toe is het in deze blogjes nog nooit gegaan over de inhoud. De belangrijkste reden daarvoor is natuurlijk dat ik niks wil verklappen. Je moet tegenwoordig op je hoede zijn want de spoiler loert aan alle kanten. Vroeger hoefde je je geen zorgen te maken als je een voetbalwedstrijd opnam om na de voorstelling te bekijken. Nu word ik al tijdens de voorstelling vertrouwd gemaakt met het scoreverloop door mensen die opgewonden hun telefoons ophouden.

In recensies, boek, theater of film wordt het verhaal tot in detail verteld. Quentin Tarantino moest de pers smeken het einde van zijn *Once upon a time in Hollywood* niet te verraden. Veel haalde het niet uit.

Het Geweten is een van de thema's van De Lachgasfabriek. Hoe is het gesteld met de ontwikkeling van het geweten van een kind. Wordt een geweten nog wel als een onmisbaar kompas gezien? En zo ja, wat zijn dan de normen en waarden waarop we dat geweten funderen?

Het gebrek aan strijdlust en ambitie tegen **de leegte van het populisme**. De berusting in, het ontzag voor de reactionaire, schaamteloze en oncreatieve manier waarop de Ongehoorden het goed van de Vrije Meningsuiting invullen.

Solidariteit. Maatschappelijke luiheid door de gewenning aan het het altijd en overal beschikbare geheel verzorgde. De verlamming door angst voor de toekomst. Verbondenheid. De instinctieve kuddegeest heeft plaats gemaakt voor een algoritmische besturing. De religie bood een troostender alternatief dan zijn seculiere opvolger.

En daarnaast valt er nog **heel veel te lachen**.

金 豐 興
金 DE 興

LACHIGAS

FABRIEK

UITZENDING

1 JANUARI

30 december 2019

Dag 55

Gisteren Westergastheater. De eerste opnameavond. Vanavond nog een. Eind 2001 namen we Het Laatste Oordeel op. In het oude Nieuwe delaMartheater, twee voorstellingen op twee avonden. De beste van de vier zou worden uitgezonden. De stelregel van Wim Kan (de oudejaarsconference wordt pas uitgezonden als ik er tevreden over ben) behoorde tot het verleden.

De eerste opname was niet goed, daar waren we het meteen over eens. Ik was niet vrij, wel gespannen en geforceerd. Geen punt, straks weer een kans.

De tweede was een uur na de eerste. Opnieuw kwam ik niet echt los en bleef maar vechten tegen de herinnering aan veel uitbundiger avonden. Morgen dan maar.

De voorstelling tijdens de derde registratie liep goed, ik was blij. Maar kreeg onmiddellijk na afkomst te horen dat de gehele opname onbruikbaar was door een technisch defect. Viel verder niets aan te doen. De spanning was te snijden. Ik probeerde wanhopig mijn kop leeg te krijgen om vrijuit te kunnen spelen.

Het doek ging open, ik liep op en iemand op de eerste rij liet een langgerekt, luid 'Freeeeekkkiiiiie!!!' horen. Normaal goed voor vijf minuten vrolijke improvisatie, maar nu schoot ik in een kramp. Ik dacht: daar gaat mijn laatste kans! Ik heb de man de zaal uit gebonjourd. Ben hem nog nagerend. Heb hem beneden in de hal mijn excuses aangeboden en uitgenodigd voor een andere keer. Ben als een kip zonder kop weer naar boven gerend en heb ver beneden mijn kunnen gespeeld.

Volgens mij heeft de kijker daar niet veel van meegekregen. .

31 december 2019

Dag 56

Gisteren laatste avond Westergastheater. Opname 2. Daar ga ik over schrijven als het wat verder achter me ligt. Ik kon niet meteen ontspannen na de opname en ook de nacht was vol waakmomenten waarin de vragen bleven malen. Had ik niet? Was het niet beter geweest dat? Enfin, het staat erop. Hella is nu met Paul S. aan het monteren. Morgen om 14.00 uur inleveren.

P. S. Omdat ik de afgelopen tijd nogal met Wim Kan in de weer was, stuitte ik natuurlijk ook op Corry Vonk. Net als het afscheid nemen van Heintje Davids, behoort het bedanken van Corry samen met haar man Wim aan het eind van de voorstelling tot ons collectief geheugen. Een collectief geheugen is vrij willekeurig en scheert vaak langs de historische werkelijkheid. Lezende in 'The Way of a Boy' van Ernest Hillen, die als knaap tijdens de Japanse bezetting met Corry in het jappenkamp Tjimahi (Bandoeng) zat, kreeg ik een beeld van haar waarvan ik zou willen dat ze zo zou voort leven.

Corry kwam met de commandant overeen dat zij de officiële entertainer van het kamp zou worden. Gaf zichzelf de titel 'Hanchō Main Main' (commandant van het spel). Met vriendin Puck Meijer deed ze aan cabaret (les deux ânes), met vrijwilligers verzorgde ze musicalvoorstellingen. De door de Japanners vergeefs verboden entreegelden, kwamen ten goede aan vrouwen in het kamp die geen geld hadden.

Goed gehumeurd hielp ze in het provisorische ziekenhuis met wassen van verbanden en kleding van de patiënten waarmee ze respect afdwong bij de bezetter. Corry Vonk was een heldin!

1 januari 2020

Dag 57

Het is nu 16.07 uur. We hebben zojuist de montage voltooid. Nu moet de MXF file nog gerenderd worden. Dat is het samenbrengen van audio- en videodata zodat deze geschikt zijn om uitgezonden te worden. Dan volgt nog het transport naar de uitzendstraat. Daar moeten ze er dan voor zorgen dat om 21.05 uur De Lachgasfabriek op uw scherm verschijnt. Dan slaken wij hier een zucht van verlichting.

Onmiddellijk na de opname van maandagavond was er een lichte paniek in onze gelederen of registratie van de voorstelling wel de kracht had van de live uitvoering. Ik had een slechte nacht met veel vragen over voldongen feiten. Gisteren werd al duidelijk dat het wel goed zat. Vandaag hebben we nog wat puntjes op i's gezet. 1.28.54 is de zuivere speeltijd geworden. Woensdag 6 november zijn we in Bouwkunde Deventer begonnen met een eerste try out die al meteen bevestigde dat het spoor juist was. Nu, precies acht weken later, toont de opname het eindresultaat. Ik kan daar zelf niet veel over zeggen. Laat het duimpje op de meegestuurde foto voor zich spreken. Ik ben al jaren omringd door een stel fantastische mensen, die voor mij door het vuur gaan. Ik ben ze diep dankbaar.

Waarschijnlijk ga ik de komende dagen nog wat doorschrijven over de nasleep. Er komt een digitaal boekje op de site over de hele onderneming in al zijn facetten. U wordt daarvan op de hoogte gehouden. Ik ga De Canon weer een paar keer spelen. Ik ga aan een boek beginnen. Het houdt nooit op.

2 januari 2020

Dag 58

Graag had ik vandaag mijn blogjes voortgezet.

Maar er komt niks.

Dat is niet waar.

Er komt wel wat.

Veel zelfs.

Te veel.

Mij ontbreekt de energie om die hoeveelheid te ordenen.

Haantje de voorste.

Kip zonder kop

Het Cultureel Woordenboek omschrijft energie als een grootheid die tot uitdrukking brengt in hoeverre een systeem arbeid kan verrichten of warmte produceren. Wij mensen zijn overdragers van energie. We geven en ontvangen. Ik denk dat veel van het menselijk tekort zit in het gebrek aan evenwicht in afgave en ontvangst.

Ik heb veel pluimen gekregen.

Mensen geven aan energie ontvangen te hebben. En geven mij daarvan terug. Ik heb ook negatieve commentaren gekregen. Van mensen die niets ontvangen als ze op mij afstemmen. Die mij dat verwijten. Dat kost energie.

Mijn dag heb ik besteed aan het hervinden van balans.

Hoe ik weet dat die verstoord is?

Ik ben moe.

Maar gelukkig.

Tekst van de voorstelling

Tekst van de voorstelling

MELANCHOLISCHE MUZIEK

Dank u wel. Dank u wel.

Ik begin even heel anders dan tot nu toe.

Want ik heb vanmorgen via de post bericht gekregen.

Ik heb een taakstraf van 15 uur.

Het is gelukkig helemaal buiten de publiciteit gebleven.

Ik moet 15 uur verplicht naar Heel Holland Bakt kijken.

Ja, ik heb een eh...

Ik zal het zo voorlezen.

Ik heb een akkefietje met onze banketbakker gehad.

En daar heeft hij een lichte aarsbeschadiging door opgelopen.

En ehm... Afijn.

Ik heb mijn eigen pleidooi gehouden.

Ik ben niet, zoals Socrates, in staat gesteld mijn eigen oordeel te vellen.

Maar wel mijn eigen pleidooi.

En waar vind je tegenwoordig nog

een advocaat?

‘Wij hadden...’..

Ik sta daar en ik zeg: wij hadden iets te vieren, edelachtbare.

De mannen hadden zonnepanelen gelegd.

De wereld zou weer een stukje duurzamer worden.

En mijn vrouw zei tegen mij:

‘Ga jij even iets lekkers

bij de bakker halen.’

‘Mannen, waar hebben jullie zin in?’

‘Nou, een moorkop zou er wel

ingaan, mevrouw,’ zei er een.

Ga jij even vier moorkoppen halen, zei mijn vrouw.

Edelachtbare, ik heb een traumatische ervaring bij onze banketbakker.

Ooit vroeg ik een keer of hij bokkenpootjes had.

Toen zei hij: 'Nee, ik loop altijd zo.'

Ik zeg: Luister vriend,

ik ben in dit dorp de komiek.

En jij bent de banketbakker!

Ik ben er in geen 10 jaar geweest.

Ik had er geen zin in.

Maar mijn vrouw zei: ga nou maar.

Misschien hou je er iets aan over voor je programma.

Dat zinnetje heeft niet alleen mijn carrière, maar ook mijn huwelijk gered.

Ik kom de winkel binnen.

Het is hartstikke druk.

En ik plaats besmuikt, zoals een bekende Nederlander betaamt,
mijn bestelling: zwzwzwv.

De banketbakker herhaalt met luide stem:

'Dames en heren, onze dorpskomiek Freek de Jonge heeft zojuist
VIER moorkoppen besteld!'

'Kennelijk is hem de discussie rond racisme, LBGTQRSTV-discriminatie
en genderemancipatie ontgaan!'

'De moorkop zit niet langer in ons assortiment!'

'Wij kunnen, meneer De Jonge, de moorkop...

niet langer in overeenstemming brengen met ons geweten.'

'Dat zei hij, edelachtbare.'

'Wij hebben ons verdiept in het verleden van de zwarte medemens.'

'Een verleden waar wij blanken, en als banketbakker ben ik...'

'door het opstuivende meel dubbel blank, diep voor moeten schamen.'

'De zwartepietendiscussie heeft ook in de banketbranche zijn sporen
nagelaten.'

'Zo zijn wij van harte mee gegaan in de noodzakelijke eufemisering van ons
assortiment.'

'Wat tot nieuwe woorden heeft geleid.'

'Als banketletterknecht en reetveegpiet.'

'De bokkenpoot zal voortaan over de toonbank gaan als geitenlesbo.'

'De negerzoenen wordt een zwarte kus.'

'En voor chocoladeflikkers mag u een naam verzinnen.'

Ik was met stomheid geslagen, edelachtbare.

Wat mag het dan zijn?

vroeg de banketbakker zalvend.

'Mag ik onze duurzame, genderneutrale multiculti...

gluten- en suikervrije biologisch-dynamische politiek correcte cakecups suggereren?'

Nou, zei ik toen, geef mij die banketstaaf maar.

En dan wil ik graag dat je hem persoonlijk aan komt reiken.

En dan wil ik dat je je omdraait,

gebukt gaat staan, je broek laat zakken...

zodat ik hem in EEN klap achter in je reet kan steken!

En nu heb ik 15 uur taakstraf, edelachtbare.

'Opa.'

Ja, Limo?

Ik zit tegenover een 16-jarige jongen.

Die mij opa noemt.

Het is mijn pleegkleinzoon.

Mijn kleinkinderen noemen mij popi.

Om nog iets van mijn leven te maken

heb ik me opgegeven...

bij de Stichting OnPro. 'OnPro' staat voor 'ongeleide projectielen'.

En Limo is een ongeleid projectiel.

Hij is niet alleen aan het lachgas...

hij brengt ook geheime pakjes rond...

en is gedoemd om als martelaar te sterven.

We zitten tegenover elkaar,

in de bekende verhoudingen.

Ik spreek de taal van de macht,

hij zwijgt uit machteloosheid.

Onze blikken schampen elkaar.

Als af en toe onze ogen even bij elkaar blijven...

dan slaat hij zijn hoofd naar beneden en ik kijk omhoog.

Het schiet niet op.

Ik probeer spanning te doorbreken door te zeggen:

Limo, zal ik een stukje voor je dansen?

Ik wacht het antwoord niet af.

En ik begin.

Maar ja, we hebben allebei een ander muziekje in ons hoofd. Dus...

Het sluit niet echt aan. Hij trekt zijn capuchon over zijn hoofd.

Dan maar iets over vroeger.

Ik zeg: Limo, mijn vader was dominee.

Dat is net zoets als imam.

De eerste keer dat ik in een moskee was...

was de imam zijn contactlenzen kwijt. Wij zoeken.

Later bleek dat hij vijf keer per dag zijn contactlenzen kwijt was.

Limo kan er niet echt om lachen.

We kwamen in 1951 vanuit Workum naar Zaandam...

en we werden voorgesteld aan de baas van mijn vader.

Dat was een president-kerkvoogd.

Hij was ook directeur van een verffabriek.

Hij was chef d'équipe van de Nederlandse zwemploeg...

bij de Olympische Spelen in 1948 in Londen.

De beroemde Spelen van Fanny Blankers-Koen...

die er vier gouden medailles won.

Vier!

En die kreeg toen als dank van de

burgemeester van Amsterdam 'n fiets.

Ik vind het belangrijk

dat Limo dat soort dingen weet.

Want als straks de allochtonenrazzia's komen...
en iemand vraagt hem wat Fanny Blankers-Koen...
van de burgemeester van Amsterdam kreeg, hij kan zeggen: Een fiets.
'Oke, loop maar door.'

Als ik word voorgesteld aan meneer Sabel, de president-kerkvoogd...
haalt hij uit zijn vestzak een speldje van de Spelen van Londen.
Hij drukt dat in mijn hand. Een beetje stevig, het doet wat pijn.
Maar het is wel mijn kostbaarste bezit.
Ik moet er meteen bij zeggen: Ik had nog niks.
In die tijd had je niks.

Tegenwoordig is een kind van een half jaar...
al niet meer terug te vinden in de box.
En ik nam het speldje mee.

Want we gingen in 1952 met vakantie naar Texel.
En in 1952 waren de Olympische Spelen in Helsinki.
En ik wist dat Fanny Blankers-Koen weer zou meedoen.
Ze zou misschien wel vijf gouden medailles gaan winnen.
We zaten bij de radio op de hooizolder en hoorden zeggen:
'Luisteraars in oost en west, noord en zuid...'
'te land, ter zee en in de lucht of waar ook ter wereld...'
'hier is Dick van Rijn in Helsinki.'
'Luisteraars, ik heb een vervelende mededeling voor u.'
'Ik heb gesproken met de teamarts van het Nederlands olympisch team.'
'En dokter Mosterd heeft moeten verklaren...'
'dat mevrouw Blankers-Koen zich teruggetrokken heeft...'
'uit alle onderdelen van het atletiektoernooi...'
'in verband met een steenpuist op een vervelende plaats.'
Mijn wereld stortte in.
Ik begon juist een beetje te begrijpen wat topsport was.
Ik had me verheugd op de wedstrijden...

en nu liep ik boos alleen het strand op.
In blinde woede smeed ik mijn speldje in het zand.
Blind, want ik heb het nooit meer terug kunnen vinden.

En ik vroeg aan Limo: Wat is jouw kostbaarste bezit?
Hij sloeg op zijn broekzak en ik wist dat daar zijn knipmes zat.
Die jongen is opgegroeid in een gewelddadig omgeving.
Zijn vader sleurt zijn moeder aan haar haren door de kamer.
Een loverboy tiranniseert zijn zusje.
En het pistool van de man voor wie hij geheime pakjes rondbrengt...
heeft al een keer of vier tussen zijn wenkbrauwen gestaan.
Waarom gebruik je lachgas?
'Leuk.'
Wat is leuk?
'Lachen.' Aanknopingspunt.
Ik zeg: Limo, ik maak de mensen al 50 jaar aan 't lachen.
Zal ik je een mop vertellen? Een grap, witz, joke? Een histoire dr...
Laat ik maar beginnen.

Er zit een groep boeren in een cafe in het oosten des lands...
herinneringen op te halen aan de demonstraties op het Malieveld.
En ze herinneren zich het moment...
waarop ze Wilders op die trekker hebben gehesen...
en dat Wilders met een brede armzwaai zegt:
'Jullie zijn allemaal helden!'
Dat vinden die boeren helemaal niet.
Weet je wat een held is? Als een F-16-piloot op 3000 meter hoogte...
bommen op dorpjes in het Midden-Oosten laat vallen.
DAT zijn helden!

En de boeren zitten de ene kopstoot na de andere weg te werken.
Dan komt er een politiewagen

WERK IN UITVOERING

Let op! Dit boekje is nog een werk in uitvoering. In de loop van januari 2020 wordt het afgerond. Abonneer u op de nieuwsbrief, de Facebookpagina of Twitterpagina voor updates.